

MC
110.239/
1

„Az élet védelmében”

**„EGYÜTT AZ ÉLETÉRT
FENNTARTÁSOK NÉLKÜL”**

1990. május 11-12.

I. Első napi előadások anyaga

MC110.239/1

1990

ISBN. 963.04.0428.1

0.

ISBN. 963.04.0520.2

1.

MEGNYITÓ

Elmondta: DR. NEUMARK TAMÁS

főorvos, a Keresztény Értelmiségiek Szövetsége
Orvos-Egészségügyi és Mentálhigiénés Munkacsoportjának
vezetője

BEVEZETŐ

Dr. Greszné Becsei Katalin
Magzatvédő Társaság

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Engedjék meg, hogy bemutassam a Magzatvédő Társaságot!

Társaságunk 1988. november 18-án alakult. Tanulók, orvosok, mérnökök, védőnők, könyvelők, szociális szervezők alapították abból a felismerésből, hogy ma hazánkban a magzatok védelme terén rendkívüli módon elmaradottak vagyunk. A családok szociális helyzete sokszor kritikus, mely gyakran az anya, a születendő gyermek egészségét is veszélyezteti. Az anyai és apai hivatásra való nevelés szinte ismeretlen iskoláinkban.

A társaság alapítói azt a célt tűzték ki, hogy felvilágosító tevékenységet, ismeretterjesztést végezzenek, propagandát fejtsenek ki, kiadványokat jelentessenek meg, tanácsadó irodát, telefonszolgálatot szervezzenek, kismamaotthonokat létesítsenek. Minden olyan állami szervvel, egyházzal, párttal, egyesülettel, társasággal együtt kívánunk működni, amely bármelyik célunkkal egyetért, és a közös munkára hajlandó. Kismama telefonszolgálatunk már működik Budapesten. Munkatársaink társadalmi munkában végzik tevékenységüket. Üzenetrögzítőnk éjjel-nappal működik.

A „Kismama-otthon” szervezése egy éve folyik. Sajnos a legfontosabbat: épületet még nem sikerült szereznünk. Az Európához való felzárkózás pedig ezen a területen sem várthat magára. Ausztriában, csak Bécsben 8 ilyen ház működik. Magyarországon a 70-es években szüntették meg az utolsó ilyen jellegű intézményt.

Célkitűzésünk, hogy ismét feltétlen tiszteletet kapjon az emberi élet, a szülői, elsősorban az anyai hivatás. Ennek a szemléletformálásnak egyik eszközeként rendeztük meg ezt a konferenciát is.

Ennek a rendezvénynek a célja, hogy bemutassuk az abortuszt. Az elmúlt évtizedekben az abortuszkérdés nem kaphatott súlyának megfelelő nyilvánosságot. Mint annyi minden másról, erről is elsősorban a pozitívumok szerepelhettek –

vagy a hallgatás – a tömegkommunikációban. Itt az ideje, hogy végre szembesüljünk a terhességmegszakítások ányoldalával is. Azt még az abortuszpártiaknak is el kell ismerniük, hogy szociális és családi nehézségeket nem lehet abortusszal megoldani. Tudjuk, hogy 2 nap alatt nem lehet a kiutat megtalálni, ha ez ilyen egyszerű lenne, már megtették volna mások. Egyszer azonban szembesülni kell a múlttal, hogy a jövőnket jobban meg tudjuk tervezni.

Konferenciánk előkészítése az „Élet Napja” rendezvénynek (június 1.). Az „Élet Napja” Ausztriában, 1978-ban került először megünneplésre. Ma már Nyugat-Európa több országában megemlékeznek erről. Minden évben más a jelmondat. 1990-ben: „EGYÜTT AZ ÉLETÉRT, FENNTARTÁSOK NÉLKÜL”. Az élet tisztelete vezet a szülői hivatás elismeréséhez; az, a család megbecsüléséhez, a család pedig a társadalom alapja.

ABORTUSZ ÉS JOG

Dr. Jobbágyi Gábor
docens, Miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem Állam- és
Jogtudományi Kar

"Aki az anyaméhben vannak, teljes mértékben a polgári jogok alanyai, a természetjog alapján." Aki ezt mondta, nem volt keresztény, valószínűleg nem is tudott semmit a kereszténységről. Nem volt magyar az illető. Népének egyharmadát nem pusztította el a legális abortusz intézménye. Akinek a gondolatait hallottuk, az egyik legnagyobb római jogász volt, Julianus, aki körülbelül 1800 évvel ezelőtt élt. Gondolatai bekerültek a DIGESTA-ba, amely a római jog legfontosabb tanításait foglalja össze. Mondhatjuk tehát, hogy az a jogrendszer, amely Európának évezredekre mintát adott, egyik alapelveként fogadta el a magzat jogképességét és a magzat létezését már az anyaméhben is.

Őnök a jogi rendezés tekintetében az elmúlt évtizedekben igen sok félrevezető, hamis állítást hallhattak. Ezeket ismertetem, hiszen ezek már az átlagemberben úgy rögzültek, mint megcáfolhatatlan igazságok.

Egyik ilyen tévhit az volt, hogy az abortusz, a terhességmegszakítás nemzetközileg biztosított jog. ENSZ-határozatok, nemzetközi egyezmények biztosítják ezt a jogot. Nem igaz. Egyetlen ENSZ-határozat, egyetlen nemzetközi megállapodás sincs, ami ezt a jogot biztosította volna. Ellenkező példát viszont tudok mondani.

Ilyen az Amerikai Államok egyezségokmánya, amely kimondta 1969-ben, hogy mindenkinek joga van az élethez, és ez a jog a fogamzástól kezdődik. Vagy az 1959-es ENSZ-nyilatkozta a gyermekek jogairól, amely kimondta, hogy az anyáknak és a gyermekeknek minden támogatást meg kell adni a születés előtt és a születés után. Józan ésszel mondva: az abortusz nem nevezhető ilyen támogatásnak.

A második félrevezetés az volt az elmúlt évtizedekben, hogy az abortuszt 1953-ban tiltották meg Magyarországon. Ez nem igaz. A magyar nép első törvényei közé tartozott Kálmán Király Büntető Törvénykönyve közel kilenc évszázaddal ezelőtt, amely határozottan szólt a magzatokat elveszejtő asszonyokról, és ehhez a cselekményhez állami büntetőjogi következményt fűzött.

Verbőczy Hármaskönyve a XVI. században összefoglalta a középkori magyar jog legfontosabb elemeit. Egyértelműen kimondta a magzat fogamzástól való létét, kimondta az abortusz fogalmát, de ugyanilyen alapon áll a mohamedán jog, az indiai, és a zsidó jog is.

Az az állítás – hogy 1953-ban tiltották meg az abortuszt – nyilvánvalóan onnan ered, hogy ezt az embertelen és diktatórikus abortusz tilalmat, amelyet a Rákosi-korszakban vezettek be, és minden szempontból el kell ítélnünk, úgy állítsák be, mint a diktatúra megnyilvánulását. De ez nem cáfolja meg azt, hogy

az abortusz-tilalom egyidős az emberiséggel és évszázadunkig az emberiségnek az egyik alapszabályát képezte.

A következő félrevezető állítás az volt, hogy a nyugati jogállamokban is szabad az abortusz. Ha Európához és a fejlett világhoz való tartozásunkat bizonyítaná a négy és félmillió legális abortusz, akkor nálunk lenne a legnagyobb demokrácia. A fejlett országok azonban elrettenve tekintenek arra, hogy mi történt nálunk az elmúlt négy évtizedben. Egyébként a magyar abortusz-gyakorlat több lényeges pontban különbözik a nyugati abortusz-gyakorlattól. Egyrészt lényegesen később következett be Nyugaton a liberalizálás, ennél fogva kisebb volt a hatása. Másrészt lényegesen szűkebb körben következett be.

Lényeges különbség a nyugati abortusz-gyakorlattal szemben az is, hogy ott mindig volt ellenpropaganda: egyházi, orvosi, jogi. Ennek következménye, hogy sokkal kisebb volt a hatása, nem szenvedtek el olyan abortusz-csapást, mint Magyarország.

A következő félrevezető állítás az volt, hogy mindenütt abortusz-törvényről beszéltek. Ez alapvető félreértés! Abortusz-törvény Magyarországon soha sem volt, ha csak Kálmán Király előbb idézett törvényét nem vesszük annak.

Magyarországon az utóbbi 40 évben, az 1953. évvel kezdődően, minisztertanácsi határozat és miniszteri rendelet szintjén szabályozták az abortuszt.

Az 1956 nyarán bevezetett, lényegileg szabad, alapvetően a nő akaratkijelentésén alapuló abortusz óta több mint négymillió művi terhességmegszakítást hajtottak végre állami gyógyintézeteinkben. Hivatalos jogi, orvosi ellenvélemény nem kapott nyilvánosságot.

1988 nyarán megszületett Magyarország első „lombikbébije”. A jogi, orvosi előkészítés, a lelkesedés hatalmas volt. Ellenvélemény nem volt. 1956 nyara, 1988 nyara: mérföldkövek születésszabályozási jogi és orvosi gyakorlatunkban. A számszerű eredmény: négymillió egyért, egy a négymillióért.

A szocialista országok abortuszgyakorlatát sommásan ítélik meg a világ más részein, mondván: a gyakorlat szigorúságának vagy enyhességének pusztán népesedéspolitikai okai vannak. Az abortuszban orvosi, etikai, jogi problémát nem látunk – mondja a kritika.

A vélemény hazánkra vonatkozólag csak részben igaz! Tény, hogy az orvosok, jogászok, etikusok az elmúlt évtizedekben még a szaksajtóban is gyakorlatilag hallgattak, az a vád viszont nem áll, hogy népesedéspolitikai céllal alkalmazták volna az abortuszt – hacsak ad abszurdum vive a magyar nép önmaga által való kipusztítását nem tekintjük célnak. A „vád” indokolatlanságát bizonyítja, hogy amikor a népesség csökkenése s a fiatal generációk immár milliós nagyságú hiányának ténye már közismert volt, a Parlamentben interpelláció hangzott el a gyakorlat további liberalizálását kezdeményezve, s lényegében ennek hatására megszületett az új abortuszrendelet.

Egyébként sem fogadhatjuk el abortuszgyakorlatunk összemérését sem a világgal, sem a többi szocialista országgal. Mert tény, hogy amíg például Lengyel-

országban vagy a Szovjetunióban lényegében hozzánk hasonlóan teljes a szabadság, addig az előbbiben a katolikus egyház eredményes ellenpropagandát fejthetett ki, az utóbbiban nem létezik gyógyszeres fogamzásgátlás. Nálunk viszont másfél évtizede könnyűszerrel lehet hozzájutni a női szervezetre egyértelműen káros fogamzásgátlókhöz, s ellenvélemények nem voltak, nem létezhettek. A hatvanas, nyolcvanas évekre a világban egyértelművé vált, hogy a születés folyamatába való mesterséges beavatkozás – így az abortusz is – korunk egyik alapkérdése.

Noha e kérdéskör távol áll a politika és a gazdaság kényes kérdéseitől, ez mégsem jelenti azt, hogy ne érintené alapvetően az emberi és állampolgári jogokat. Ugyanakkor korunkra az a jellemző, hogy egyazon politikai rendszerben, annak lényegi változása nélkül, szigorú vagy liberális abortuszpolitika is folyhat. A szocialista és a nyugati országok közötti lényegi különbség e téren abban áll, hogy míg az utóbbiakban a *legszélesebb nyilvánosság* mellett születnek a döntések – éles sajtóviták, demonstrációk, népszavazás stb. nyomán –, addig nálunk ez a kérdés a legutóbbi időkig sajtónyilvánosságot is alig kapott.

Mielőtt a hatályos joganyag ellentmondásaiban elmélyednénk, érdemes végigtekinteni e területen a magyar jog fejlődését, mivel a közvéleményben itt is alapvető tájékozatlanság, sok félreértés van. Az abortusztilalom lényegében a magyar állam kialakulásától jelen volt jogunkban, s az orvosi tevékenységre vonatkozó legelső ismert jogszabályunk I. (Könyves) Kálmán első törvénykönyvének 58. fejezetében a „Magzatokat vesztő asszonyokról” szólt, s kimondta, hogy ők „főesperes előtt vezekeljenek”. A középkori egyház az állammal összefonódva jelentős, alapvető jogszolgáltatási feladatokat is ellátott. Így a „vezeklés” korántsem jelentett erkölcsi hátrányt, hiszen a katolikus egyház legszigorúbb büntetése, a „kiközösítés”, a középkorban az állami–emberi–jogi keretek közül való kirekesztettséget jelentette, lényegében a világi jog „száműzetésének” felelt meg. Itt kell megjegyezni azt a laikusok előtt kevésbé ismert tényt, hogy a hatályos egyházjog szerint: „Aki sikeresen magzatelhajtást végez, önmagától beálló kiközösítésbe esik.”

Az állam és egyház szétválasztását végző polgári társadalmak az egyházi jogszolgáltatást is visszazorították. Az 1878. évi magyar Büntetőtörvénykönyv ennek ellenére szigorú börtönbüntetéssel fenyegeti a magzat elhajtóját, s az érintett nőt is. Más kérdés, hogy a törvényt a gyakorlatban csak ritkán alkalmazták; még évtizedekig nem létezett a mai értelemben vett állami egészségügy.

Bár a harmincas években az orvosok kezdeményezték egy szülészeti törvény kidolgozását, 1953-ban került sor először szülészeti jogszabályok megalkotására, melyet e korszak egészségügyi miniszternője, Ratkó Anna után, a közvélemény „Ratkó-törvénynek” nevez. Hibásan, mert az alapja az 1004/1953. Minisztertanácsi Határozat az anya- és gyermekvédelem fejlesztéséről. Ennek VI. fejezete a Küzdelem a magzatelhajtás ellen címet viseli, s megállapítja, hogy a gyakori (illegális) magzatelhajtás „súlyosan veszélyezteti az egész nép egészség-

gét, rombolóan hat az erkökcsi, a családi életre". E jogszabály végrehajtását alkotta egy egészségügy-miniszteri jogszabálycsomag. (Így a 8100-1/1953. EüM. utasítás a terhességek kötelező bejelentéséről, a 8100-2/1953. EüM. utasítás a méhüri beavatkozások s a vetélések bejelentéséről, nyilvántartásáról. Ezt követte a tulajdonképpeni „Ratkó-törvény”, a 8100-9/1953. EüM. utasítás a terhesség megszakítása tárgyában.) Ez – bármilyen furcsán is hangzik – a korábbi évszázadok elvileg teljes abortusztilalmát lényegében enyhítette. (A terhességmegszakítást – csakis állami egészségügyi intézményben – lehetővé tette a mellékletben felsorolt 16 betegség esetében. Lehetségessé vált továbbá egészségügyi indikáció nélkül is a terhesség megszakítása a nő életkorára, s rendkívüli méltánylást igénylő személyi és családi körülményekre való tekintettel.) Így teljesen téves az a széles körben elterjedt hiedelem, miszerint az abortuszt 1953-ban „tiltották meg”.

Ezt követte az 1953. évi szabályokkal tökéletesen ellentétes, de szintén a „Rákosi-rendszer” alkotta 1956-os szabályozás [1047/1956. MT. határozat, majd a 2/1956. (VI.24.) EüM. rend.]. E jogszabályok továbbra is fenntartják a terhességmegszakítás engedélyeztetését és kötelező gyógyintézeti végrehajtását. Az alapvető különbség abban áll, hogy ha a nő felvilágosítás ellenére is kéri terhessége megszakítását a kérelem elbírálására jogosult bizottságtól, akkor az engedélyt meg kell adni.

Ez az alacsony szintű, minden előzmény, és indoklás nélküli jogszabály avatta az abortuszt „anyai joggá”, tehát olyan intézménnyé, ahol sem az államnak, sem a magzatnak, sem az apának semmiféle jogi lehetősége, védelme sincs a befolyásolhatatlan anyai döntés ellen!

Bár nem kedvelem a tekintélyérvelést, nem szabad elhallgatni, hogy például e jogszabály Lenin alapvetőnek mondható nézetével is ütközik. „....A szerelem két ember dolga és egy harmadik, egy új élet fakadhat majd belőle. Ez már társadalmi érdeket érint, kötelezettséget jelent a közösséggel szemben”. A gondolatból véleményem szerint egyértelműen érzékelhető, hogy Lenin a nemzés, a fogamzás, s a születés folyamatát négy pólusúnak fogta fel, amelyek a magzattól, a nőből, a férfiből és a társadalomból állnak. Az abortusznak a Rákosi-rendszer általi kizárólagos anyai joggá emelése a világon egyedülálló volt. A jogszabály ekkor még példamutatón élénk és éles ellenzést váltott ki a katolikus egyház részéről. Érdemes idézni, mennyire világosan látta a Püspöki Kar 1956-ban a 2-3 évtized múlva beköszöntő demográfiai tragédiát is: „Hiányozni fognak a munkáskezek is, ha nem lesz gyermek a családban, kevés lesz a fiatal és sok lesz az öreg, és az öregek eltartása súlyosan fog nehezedni a fiatal nemzedékre”.

Az abortusz „anyai joggá” avatása hamarosan tükröződött a statisztikában is. Mivel a Rákosi-korszak szabad abortusz-szabálya „ittfelejtődött”, a hatvanas években 200 000 körül állapodott meg az évi legális terhességmegszakítások száma, miközben az élveszületések körülbelül évi 100 000-rel csökkentek az

ötvenes évekehez képest. Ezzel a nemzetközi demográfiai irodalomban is rendkívül kétes értékű világhírnévre tettünk szert; ugyanazon időszakban a „szabadosnak” tekintett Svédországban kb. 30 000 legális abortusz volt, míg hazánkban kb. 939 000! Ez volt nálunk a „kicsi vagy kocsi” derűsnek látszó dilemmájának korszaka, melyről ma már megállapíthatjuk, hogy mind az állam, mind az állampolgár tragikus, s véleményem szerint erkölcstelen kocsi melletti szavazásával zárult. Erkölcstelennek azért érzem a kérdésfeltevést, mivel a válaszadás azt sugallta: anyagi gyarapodás vagy gyerek! Fel sem merült egyik részről sem, hogy a kettő nem feltétlenül zárja ki egymást! Tehát elképzelhető az enyhe népességnövekedés és az anyagi gyarapodás együttes lehetősége is! A vitákat Fekete Gyula foglalta össze nagy hatású szociográfiájában, s bár a „szuverén női jog” frázisát élénken és logikusan támadja, az abortuszban kevésbé látott jogi-orvosi problematikát. (Ez a kor viszonyai között – lényegében egyedül állva – talán érthető.)

Valószínűleg – a kétségbejítő statisztikák mellett – e könyvnek is szerepe volt abban, hogy a kormány megalkotta az 1040/1973. MT határozatát, majd ennek nyomán a 4/1973. (X.1.) EüM. rendeletet, melyek – elvileg – megszüntették a kizárólagos anyai jogot. Azért csak elvileg, mert a rendeletben megjelölt hat okot tágan határozták meg. A terhesség megszakítása gyakorlatilag továbbra is belefért a legális feltételek valamelyikébe. A bizottságok munkája meglehetősen formális volt egyes esetekben, létük azonban általánosságban feltétlenül hasznosnak minősíthető. Az általános prevenciót szolgálták, mivel a statisztikák alapján feltételezhetjük, hogy sok bizonytalan anya inkább megszülte gyermekét, mintsem a „bizottság” elé kerüljön. Ezen időszakra tehető a hormonális fogamzásgátlók széles körű elterjedése. Ez a „veszélytelennek”, „könnyen hozzáférhető”-nek híresztelt és elterjedt megoldás is hozzájárult az évi kétszázszáz abortuszszám csökkenéséhez.

Más, jóval nagyobb problémát jelent az, hogy a hormonális fogamzásgátlók is súlyos veszélyt jelentenek a nők egészségére. Miközben a hetvenes években a „korszerűnek”, „ártalmatlannak” mondott fogamzásgátlót (Infecundin) körülbelül hatszázötvenezer nő használta. Ártalmakra, károsodásokra vonatkozó vizsgálatokat nem végeztek, az ilyen irányú érdeklődést akadályozták. A jelenlegi legfrissebb „Útmutató a gyógyszerkészítmények rendelésére” is minimális, általában gyorsan szűnő mellékhatásokról szól – miközben például a Szovjetunióban épp a beláthatatlan – esetleg súlyos – következmények miatt mindig is tilos volt a „pirula”. (Az USA-ban minden dobozra 1978-tól rá kell írni, hogy szívrohamot, agyvérzést okozhat, továbbá rákbetegség fokozott veszélyével jár.) Természetesen észre kell vennünk: a hatvanas évek egyéni és országos vagyoni gyarapodásában szerepe volt a meg nem született gyerekek millióinak is. Nem vitatható, hogy a kevesebb gyerek országos szinten a szociális költségek csökkenését eredményezi rövid távon, családi szinten viszont a gyerekek számával fordított arányban alakul az egy főre jutó jövedelem. Így – látszólag – mindenki jól (?) járt.

A nyolcvanas évekre ugyanakkor egyértelművé vált hazánk népesedési katasztrófája: megindult a népesség abszolút számú csökkenése, s egyértelmű elöregedése.

A következőkben megpróbálom áttekinteni a születés folyamán érintett négy „fél”, a magzat, az anya, az apa, a társadalom eltérő jogi helyzetét. Kiemelném, hogy egyik „személy” helyzetét sem kívánom abszolutizálni; elismerem, hogy érdekeik sokszor élesen ütközhetnek. A jognak azonban az a feladata, hogy ezen érdekütközéseket tompítsa, s biztosítsa a lehetőség szerinti érdekösszehangolást. A négy személy jogi helyzete a születés folyamatában a következő:

A *magzat*. A magzat jogi sorsa szempontjából létkérdés, hogy „jogai” a fogamzástól számítódnak-e vagy egy későbbi időponttól, netán csak a születéstől. Ha a magzatnak nincsen „joga”, akkor az anya szabadon rendelkezhet vele, s így abortáltathatja is. 1956-tól jogszabályaink ezt a szellemet tükrözték, sőt napjainkban is például Bodnár Zoltán „biológiai organizációnak”(?) tekinti a magzatot, s kategorikusan tagadja a későbbi „emberi személyiséggel való azonos-ságot”. Az emberi születés, fogamzás folyamata hosszú ideig misztikus tény volt a tényleges megismerés, az orvostudomány számára. Évezredek át nem tudták pontosan meghatározni a fogamzás idejét, módját. Ebből adódhatott néhány középkori moralistának az a következtetése, hogy a fogamzás után létezhet egy köztes idő, amikor a megtermékenyítés már megtörtént, de a magzatnak még nincs emberi minősége, „jelke”. Ebből az álláspontból azonban senki nem következtetett az abortusz megengedtségére, azt szigorúan tilosnak mondta minden keresztény szerző.

A bizonytalanságot napjaink orvostudománya oszlatta el. A legújabb genetikai vizsgálatok szerint a magzat a fogamzás pillanatától teljesen azonos a kész emberrel. Ezt érzékletesen alátámasztják azok a méhen belüli fényképfelvételek, melyek szerint a magzat küllemében is emberi lény, már fejlődésének korábbi szakaszában is. Ezt az álláspontot vallja körülbelül 2500 éve a jog is: a magzat fogamzásától kezdve feltételesen jogképes. Bizonyos vagyoni jogokat (pl. öröklés) fogamzásától megszerez, természetesen csak feltételesen, mert élve meg kell születnie. Így jogi helyzete függő, de emberi személyiség lehetőségét hordozza magában. Semmiképpen nem tekinthető jogilag a női test részének, már csak azért sem, mert feltételes személyisége felerészben az apától származik. S itt következik az abortusz „női jogának” a nagy jogi, logikai bukfence, hiszen ezt a feltételt épp az anya hiúsítja meg a terhesség megszakításával. Így az öröklési jog szempontjából magát hozhatja kedvező helyzetbe, hiszen ha nincs gyermek, a férje örököse lesz. (A „népnyelv” szerint: a „gyilkos örököl áldozatától”.)

A magzatnak – véleményem szerint – személyiségi joga is a születéshez való jog. Számára bármilyen kedvezőtlen jogi, szociális, orvosi helyzet is kedvezőbb a létezéssel, mint a nem létezés – különösen akkor, ha sorsáról tőle teljesen függetlenül döntenek, holott a magyar jog szerint jogosult lenne az érdekképviseletre. (E feltételes jogi helyzete némiként analóg az öngyilkos és a haldokló

beteg helyzetével. Nekik sem lehet jogi érdekük a halál, azon egyszerű okból, hogy a nem létezésükből fakadó előnyöket nem élvezhetik.)

Igy a magzatot megilleti a születés joga, különösen arra való tekintettel, hogy a genetika felvetette az „egészségesen születés joga” nagyon vitatható eszméjét. Ez a már gyakorlatban is létező jog a genetikusnak élet-halál ura helyzetet biztosít – lényegében a születésig. Elvileg létezhetnek olyan súlyos méhen belüli, genetikai károsodások, ahol a születendő magzat még vegetációra sem képes. Ha azonban a társadalom megad egy ilyen vitatható jogot, hogyan lehetséges, hogy tudomást sem vesz a teljesen egészséges magzatok millióinak érdekvédelméről? Feloldhatatlan a jogi ellentmondás, különösen akkor, ha ezt a jogot nem a magzat érdekében gyakorolják, hanem az anya és a társadalom szempontjai szerint!

A magzat „biológiai organizációként” kezelése még egy rendkívüli veszélyt hordoz. Az orvostudomány felfedezte az abortált magzatok értékét, mivel szervátültetésre vagy „nyersanyagként” felhasználhatók. Egy ilyen irányú fejlődésnek beláthatatlan és embertelen következményei lehetnek; így már közvetlen anyagi haszon is lehet az anyára vagy a társadalomra nézve, s a terhességnek, s az azt követő abortusznak esetleg épp az lehet a célja, hogy a holt magzatot felhasználják.

Tudomásul kell venni, hogy a magzat a büntetőjog számára is a fogamzástól létezik, hatályos törvényeink szerint a magzatelhajtás bűncselekményénél a magzat életét is védi a büntetőjog. Arra a kérdésre, hogy a legális, állami keretek között végrehajtott abortusznál miért szűnik meg e védelem, büntetőjogászaink – szerintem etikusan – passzív rezisztenciával válaszolnak; lényegében meg sem kísérlék beilleszteni a büntetőjog rendszerébe az abortusz-szabályokat. (Nehéz lenne egy laikussal is megértetni, miért bűncselekmény egy engedély nélküli [illegális], de orvosi következmény nélküli abortusz, amikor egy legális, de halállal végződő nem az!)

Az *anya*. Hatályos jogunk szerint az anya jogi helyzete kiemelkedik a négy érintett „személy” közül. Több mint harminc éve hazánkban „az én testem, azt csinálok vele, amit akarok” elve érvényesül, a magzat léte lényegében kizárólag az anyjától függ. Helyes-e az abortuszt speciális női joggá avatni? Nem, ugyanis amennyiben a magzatnak, az apának, a társadalomnak az lenne a jogilag garantált érdeke, hogy a magzat megszülessen, rendkívüli esetek kivételével a nő jogi kötelessége a szülés. Természetesen a nő „joga” – csakúgy, mint a férfié – a nemi kapcsolattól való tartózkodás vagy a fogamzásgátlás. De a létező magzat esetében jogai és kötelezettségei már megoszlanak a másik három érintettel. Érdekes módon a „női jognak” a szocialista országokban elterjedt gyakorlat ellenére sincs ideológiája. A kevés számú szerző a magánélet zűrzavarát, vagy a női munka hivatásjellegét hozza indokul. A társadalom csak „elfogadja” e magyarázatot – feltételezhetően az emancipációs mozgalmak során elérni nem sikerült más jogokért cserébe! A nők – nyilvánvalóan nem saját hibájukból,

hanem felvilágosítás hiányában – egyrészt nem tudják, hogy ténylegesen mi játszódik le az abortusznál, másrészt annak sincsenek tudatában, hogy az abortusz – legális körülmények között is – veszélyes beavatkozás. Szívesen és többször hivatkoztak arra az „anyai jog” hívei, hogy ENSZ-„dokumentumot” nem lehetett fellelni, ami tartalmazta volna a fenti elvet, de az ellenkezőjét – ti., hogy nemcsak a nők joga a döntés – már igen. Így a gyermek jogaira vonatkozó ENSZ-nyilatkozat kimondja: „különleges gondoskodást és védelmet kell biztosítani mind a gyermek, mind az anya részére, beleértve a születés előtti és születés utáni megfelelő gondoskodást”. (Az abortusz nem nevezhető „gondoskodás”-nak!) Említhetjük az Emberi Jogok 1969. évi Amerikai Egyezményét is, amely 4. cikkében kimondja: „Minden személynek joga van arra, hogy életét tiszteletben tartsák. Ezt a jogot a törvény védi, általában a fogamzás pillanatától kezdve. Senkit nem lehet életétől önkényesen megfosztani”.

Hasonlóan foglalt állást az Európa Tanács Emberi Jogi Bizottsága minden tagállamra kiterjedő hatállyal, amikor egy perben kijelentette: „nem az anya kizárólagos joga dönteni a terhességről, illetve annak megszakításáról”.

Az *apa*. Hatályos jogunk szerint mintha nem is létezne; nem tehet jognyilatkozatot az abortusz-eljárásban, holott egyértelmű: a gyermek megszületése esetén anyagi és nevelési kötelezettségei megoszlanak az anyával. Az 1988-tól hatályos rendelet szerint az orvos a férjet is meghallgatja – ha ehhez a terhes nő hozzájárul. Jogi nyilatkozatának azonban semmi súlya nincs.

Nem szükséges kifejtennem, hogy az apát is érzelmi és vagyoni kötelek kapcsolják magzatához, jövődő gyermekéhez. A magzat fogamzásától kezdve éppen úgy tartozik apjához, mint anyjához. Vagyonilag a férfi érvényes végrendeletben korlátlan mértékű juttatásban részesítheti magzatát, életbiztosítási szerződésével szintén korlátlan összeg kedvezményezettjének jelölheti meg. Az apa a gyermeket természetben vagy anyagiakkal köteles eltartani, de tőle időskorában szülőtartást követelhet. Mindezek a jogügyletek meghatározhatóak a férfi vagyoni helyzete szempontjából. Ellenpólsként az anya az abortusszal önmagát helyezheti a meg nem született gyermek helyére – ha más gyermek nincs. A probléma nem elméleti; a házassági bontóokok pontosan meghatározható, nem elhanyagolható százalékában megromlási okként szerepel az utódvállalás megtagadása.

A férfi a fogamzásgátlás eseteiben is kiszolgáltatottá vált a nővel szemben, már csak azért is, mert a védekezési lehetőségek az utóbbi másfél évtizedben a nők választási-döntési körébe kerültek át. Fordult az évezredek óta stabil kocka: legújabbán a férfi függ a nőtől, a gyermeknemzés–születés kérdéskörében.

A *társadalom*. Egyetlen természetjogász sem állította, hogy az abortusz emberi jog lenne. Így az intézményről csak mint a pozitív jog időleges engedményéről lehet beszélni, mely tetszés szerinti időpontban szigorítható. Különösen akkor, ha az abortusz állami, gyógyításra rendelt intézmények keretei között folyik, az esetek túlnyomó részében semmiképpen nem gyógyító beavatko-

zasként! Fontos figyelni arra a jelenségre, hogy hazánkban Nyugat-Európa s az USA abortusz-gyakorlatát „liberálisnak” ítélik meg. Ezt az alapvetően félrevezető állítást maguk a statisztikák cáfolják: a „legszabadosabb” Svédországban körülbelül a hazainak a fele az ezer nőre eső terhességmegszakítás, a többiben pedig lényegesen alacsonyabb. Tény, hogy a legtöbb nyugati ország abortusz-jogszabályai sokkal szigorúbbak a mieinknél – s ez a statisztikában is tükröződik. Így napjaink „önfelfaló” abortuszpolitikájának egyetlen alternatívája a jogszabályok szigorítása, egyidejű széles körű abortuszellenes felvilágosítással (elsősorban a SZEM, egyházak, Orvosszövetség).

A társadalom szerepével kapcsolatban fontos kérdés, hogy beilleszthető-e egy ország jogrendszerébe a legális abortusz? Külföldön sok helyen e pont körül csapnak össze a jogviták, s az „ellenzék” egyik fő érve, hogy a legális abortusz ütközik a jogrendszer alapintézményeivel. Vizsgáljuk meg: milyen hatályos jogszabályokba ütközik hazánkban a legális abortusz intézménye. A jogalkotásról szóló 1987. évi XI. tv. egyik fő erénye, hogy felsorolta azokat a területeket, melyeket kizárólag törvényben lehet szabályozni. A témakör több szempontból érintett (család, öröklés, egészség). Így az abortuszt csak törvényi szinten lehetne szabályozni – nagyobb nyilvánosság, ellenvélemények, módosító javaslatok mellett. Amikor a Minisztertanács és a SZEM kikerüli a törvényi szabályozást, nyilván az Egészségügyi törvényre hivatkozik, mondván: innen ered a felhatalmazás a rendeleti szabályozásra. Csakhogy a jogalkotásról szóló törvény törvényen kívülivé tette az Eü. tv. hivatkozott rendelkezését az évezredes alapelv szerint („lex posteriori derogat priori” – az utóbbi törvény lerontja az előzőt). Tehát a jogalkotásról szóló törvény után csakis törvényi úton lehetne az abortuszt szabályozni.

Abortusz-jogszabályaink – a fent jelzett okokból – nem illeszthetők a Büntetőtörvénykönyv 1978. évi IV. tv. rendszerébe sem (Btk. 169.§.) Állami keretek között az egészségügyben nem lehet megengedett ugyanaz a magatartás – még jogszabályi felhatalmazással sem –, amely azon kívül tilos. Az állam az egészségügyben egyébként is megkísérli „törvényen kívül” helyezni magát. Büntetőjogi alapelv, hogy a „társadalomra veszélyes” cselekményeket büntetjük: ugyanannak a cselekménynek a „társadalomra veszélyességét” nem szünteti meg, ha állami keretek közt végzik. Így tehát – elvileg – a legális abortuszt is bűncselekménynek tekinthetjük.

De a terhesség megszakítására vonatkozó jogszabályok beleütköznek a Polgári Törvénykönyvbe is, amely kimondja – az évezredes hagyományt követve – a fogamzástól számított feltételes jogképességet, valamint azt, hogy a magzat részére már születése előtt gondnokot kell kirendelni, ha törvényes képviselőjével érdekellentéte van. (Ptk. 9–10. §.) A polgári jogászok közül Törő Károly elítéli az anya kizárólagos döntési jogát. De ha valakinek vagyoni jogai lehetnek – márpedig vannak a magyar jog szerint – nem lehetséges az, hogy más jogoktól elzárjuk, mert ez a jogképesség egyenlőségének a sérelmét jelentené. Említ-

hetem Családjogi Törvényünket is. Az 1952. évi IV. Törvény 23. paragrafusában kimondja a férfi és nő jogi egyenlőségét. Ezt úgy említi, mint a szocialista jogrendszer egyik alapvívmányát. Ebbe beletartozik az, hogy a házastársak közösen döntenek a gyermek lakhelyének megválasztásában, nevében, iskoláztatásában. Csak éppen a gyermek születésében nem. Hiszen itt a hatályos abortusz-rendeletek a férfinak, az apának semmiféle jogot nem biztosítanak.

Félreértés ne essék, nem azt akarom ezzel mondani, hogy ha adott esetben egy bizottság, vagy egy hatóság előtt a férj, vagy az apa megjelenne, ezzel törvénytessé válna ez az eljárás. Nem. Én pusztán csak egy újabb jogalkalmazási hiányra akartam ezzel felhívni a figyelmet. De mondhatom legfrissebb törvényünket, az Alkotmányt is, az 1989. évi XXXI. Törvényt, amely több paragrafusában érinti ezt a kérdést. A 66. paragrafus például kimondja, hogy az anyának a gyermek születése előtt és után támogatást és védelmet kell nyújtani. Az abortusz nem tekinthető ennek. 70. paragrafusa kimondja, hogy a Magyar Köztársaság területén élőknek joguk van a legmagasabb szintű testi és lelki egészségre. Az abortusz megintcsak nem tekinthető annak.

Érdemes áttekinteni az abortuszellenes világmozgalmak közül az orvosok s az egyházak véleményét.

Az orvosok hivatásuk lényegénél fogva túlnyomórészt abortuszellenesek. Erre kötelezi őket hippokratészi esküjük. Az esküszöveg kimondja, hogy „nem segítetek hozzá egyetlen asszonyt sem magzata elhajtásához”, s az esküszöveggel lényegében kizárták magukat az orvosi rendből az abortuszt végző orvosok.

A hippokratészi eskü ma is az orvosi hivatásrend világszerte elismert etikai alapszabálya. Itt nincs lehetőségünk az orvosi etika és az orvosi jog alapvető különbségének kifejtésére: mégis jelezniünk kell, hogy a legsúlyosabb orvosetikai problémák egyikét jelenti a legális abortusz intézménye. Hazai orvosaink csak szűk körben juttathatták kifejezésre abortuszellenes álláspontjukat (Cséffalvay Tibor: „...A kisműtőben naponta hippokratészi eskünk ellen dolgozunk... Szembenevetjük az emberi életet a fogamzástól mindenekfelett tisztelő genfi konvenciót.” Paksy Mária: az orvos „mégis kénytelen egyik kezével életet adni, a másikkal eldobni azt. Nem hallottam még orvost magánemberként, sem hivatalosan a művi terhességmegszakítás mellett nyilatkozni.”)

Szintén orvosok próbálják egyedileg, elszigetelten felhívni a figyelmet a legális abortusz súlyos veszélyeire, kockázatára. Külföldön, a túlnyomórészt orvosok által művelt orvosetika számtalan módon juttatja kifejezésre tiltakozását (sztrájk, felvilágosító anyagok terjesztése stb.).

Csak remélni lehet, hogy az egyik legsúlyosabb etikai probléma a közirodalomban is kellő súllyal jelenik meg. Meg kell jegyezni, hogy az abortuszpárti úgynevezett „jó doktor bácsi” kivétel: az orvosoknak az esetek túlnyomó részében anyagi érdekiük fűződött az abortuszhoz a történelem folyamán, sőt az USA-ban egyenesen a maffia tartja kezében az „abortuszipart”.

Néhányan az orvosok közül kétségbeesetten mentik a menthetőt, „kompromisszumot” igyekeznek kötni. Jogi szempontból is helyesen hívja fel a figyelmet Földényi János e vélemény értékelésénél: az „élet nem olyasmi, amivel kapcsolatban kompromisszum lehetséges.”

S itt térhetünk át a katolikus egyház álláspontjára, amely létezésétől kezdve megengedhetetlennek tartotta az abortuszt. VI. Pál „Humanae vitae” című enciklikája élesen ítéli el az abortuszt, amikor kimondja: „mindenképpen vissza kell utasítanunk (...) a közvetlen abortuszt még akkor is, ha gyógyítás céljából történt, mint a gyermekek számának törvényes szabályozási módját.”

Megállapíthatjuk, hogy a világ egyetlen egyháza sem abortuszpárti. Így a katolikus álláspont nem egyedülálló e kérdésben, bár kétségtelenül a legkövetkezetesebb. Tanításának lényege, hogy semmilyen szempontból sem lehet különbséget tenni az emberi életek között, így semmi sem indokolhatja egy létező élet (a magzat) elpusztítását. Ebből következik, hogy az abortuszt gyilkosságnak (szándékos emberölésnek) tekinti az egyház. A következetes és erkölcsi szempontból rendkívül tiszteletreméltó nézetet a világi jog teljes mértékben soha sem fogadta el. Mint Kálmán törvényéből is láttuk, a magzatát elhajtó nő megbüntetését a régi jog is átengedte az egyháznak, s ezzel azt is kifejezésre juttatta, hogy a bűncselekmény nem annyira súlyos, mint a szándékos emberölés, melyet a világi törvényhozás büntetett. A modern büntetőjogok is elég egységesek a tekintetben, hogy az anya nem kötelezhető az életét veszélyeztető szülésre – így áttörük az életek egyenértékűségének elvét.

Látnunk kell, hogy a mai fejlett jogrendszerek sem tudják elméletileg feldolgozni az abortusz széles körű megengedtségét – bár a törvényhozás több helyen lazította az abszolút tilalmat. Így a jogelmélet az orvostudománnyal együtt elméletileg lényegében közelebb áll a katolikus állásponhoz, mint a teljesen szabad, anyai elhatározástól függő abortuszhoz.

Hatályos abortusz-jogszabályainkkal kapcsolatban a legfontosabb a törvényi szintű szabályozás lenne (például beépítve a családjogi törvénybe!). Ennek keretében csak a jelenlegi szabályok ésszerű, jelentős szigorításának lehet orvosi, jogi, demográfiai, erkölcsi alapja.

Ejtsünk könnyet a négymillióért, s igyekezzünk jogszabályainkat úgy alakítani, hogy a következő harminc évben kikerüljünk a „kivívott” negatív világhírt!

ABORTUSZ ÉS ETIKA

Dr. Bolberitz Pál

dékán, Pázmány Péter Hittudományi Akadémia

Kitüntetésnek érzem, hogy felkérést kaptam erre az előadásra, mert magam is ötgyermekes családból származom, így érzelmileg is elköteleztem magam az élet védelmére.

Első feladatomban a fogalmak tisztázása. Második témám a probléma fölvetése. És a harmadik: a megoldás lehetséges útjai.

I. Először is tisztázzuk a fogalmakat!

Abortuszon értem a művi abortuszt, azt az erőszakos orvosi beavatkozást – többnyire orvosi, de nyilvánvalóan más erőszakos beavatkozás is lehetséges –, amely kioltja a magzati életet. Tehát nem spontán abortuszról beszélek, hanem egy mesterséges beavatkozásról. Nem olyan műveletről, ahol indirekt módon, esetleg valamilyen más betegség gyógyítása miatt járulékosan távolítják el a főtuszt az anyaméhből, hanem olyan tevékenységről van szó, ahol direkt a főtusz életének a kioltását akarják, és az egész műtét vagy művelet ezt célozza. Következésképp egy emberi élet kioltásáról van szó.

Mit jelent az etika? Etikán értem azt a filozófiai tudományágat, amely a filozófia módszerével tárgyal erkölcsi kérdéseket. Erkölcsi kérdésem értem az emberi magatartás szabályait, mégpedig a belső fórum szintjén, amely szubjektíve a lelkiismeret törvényében tudatosul, objektíve pedig egy egyetemlegesen kötelező erkölcsi törvényben vagy normarendszerben jelenik meg.

Az erkölcsi életnek vannak súlypontjai. Vannak helyzetek, amikor a cselekedet olyan vetülettel rendelkezik, amely érinti az emberek közösségi külső életét is. Ebben az esetben a cselekedet erkölcsi jellege átcsap jogi jellegbe. Most nem a jogi oldalról szeretnék szólni. Egy olyan etikai rendszerből indulok ki, amely az abortuszt emberölésnek tekinti. Ha tudva és akarva egy ilyen műtétet végrehajtok valakin azzal a szándékkal, hogy megöljem ezt az emberi életet, vagy egy anya hagyja, hogy ezt a műtétet rajta végrehajtsák, és ezt tudva és akarva szándékolja, ez erkölcsi szempontból bűn. (Itt csak érdekességként említem meg, mint római katolikus pap, hogy ha valaki meggyónja azt, hogy mint édesanya, elhatározta, hogy tudva és akarva a gyermekét elvéteti, és nem rajta múlt, hogy ez nem történt meg, akkor ez erkölcsi bűn, ami alól akármelyik pap föloldozást adhat. Ha ez meg is történt, már nem csupán egy erkölcsi bűnről, hanem egyházi jogi értelemben vett büntettről, bűncselekményről van szó, ami alól a papnak külön föloldozást kell adnia, ez ugyanis már a megyés püspöknek fönntartott kiközösítés alá esik, és csak az a pap oldozhat fel ez alól a jogi bűn alól, aki erre felhatalmazást kapott.) Etikai kérdésről kívánok beszélni és nem jogi kérdésről.

Filozófiai oldalról kívánom megközelíteni a témát és nem teológiai oldalról. Ugyanis van teológiai etika is, ezt morálteológiának nevezik a szaktudósok. Míg a filozófiai etika az embernek a belső indíttatású szabad cselekedeteit a filozófiai normarendszer összefüggésében értékeli és analizálja, a teológiai etika, a morálteológia viszont az ember cselekedeteit a kinyilatkoztatás erkölcsi normarendszerének, törvényének és követelményeinek az összefüggésében analizálja és értékeli. A kettő nincs egymással ellentétben, hanem a mi felfogásunk szerint ezek egymásra épülnek abból az elvből kiindulva, hogy a természetfölötti rend a természetes rendre épül, méghozzá abban az értelemben, hogy annak a sérüléseit gyógyítja, kiegészíti, tökéletesíti.

Az etika ilyen értelemben alapja és feltétele ennek a morálteológiai személetnek.

Még szólnék arról, mit értek filozófián. A filozófián olyan tudományt értek, amely a végső okok alapján az alaprincípiumok összefüggésében és rendszerbe foglalva tárgyal a valóság teljességéről. Itt szeretném megkülönböztetni az etikát és az etikettet egymástól. Az etikett szintén az emberi cselekedetek, az emberi magatartás világát vizsgálja, de ennek nincs maradandó etikai vonzata és következménye. Az etikett valójában az etikai rend és a jogrend közötti mezsgyén helyezkedik el, valamilyen módon az emberek külsődleges, de jogi következmények nélküli magatartását szabályozza, amire azt szoktuk mondani: megtanítom a gyereket arra, hogyan illik viselkedni. De annak, hogy pl. előre nyújtom a kezem a gyárban a vezérigazgatónak, normális körülmények között jogi következményei nem szoktak lenni, és nem kell meggyónnom. Ez modortalanság. Ugyanakkor azért van etikai vonzata is, mert ez a szeretetlenségnek egyfajta megnyilvánulása.

II. Amikor erre az előadásra készültem, azon törtem a fejemet, hogy miért fontos egyes embereknek az, hogy lehessen művi abortuszt végrehajtani, és miért fontos más embereknek az, hogy ne lehessen művi abortuszt végrehajtani.

Ami itt következik, az az egyéni véleményem – amin természetesen lehet vitatkozni – tehát nem tévedhetetlen egyházi kinyilatkoztatott igazságokat hirdetek. Minden etikai rendszer középpontjában a boldogság kérdése áll. Tehát ha a filozófia történetét, vagy a különböző vallások történetét végigvizsgálom, és azt nézem, hogy ezekben mi motiválja a cselekedeteket, rendszerint valamilyen formában a boldogság témaköre kerül elő. Nevezetesen: ilyen törvény vagy elvárás szerint cselekszem – és az lehet egy objektív erkölcsi norma vagy akár az én szubjektív lelkiismeretem – akkor boldog ember leszek. Ha pedig nem így cselekszem, akkor nem leszek boldog ember.

Ha a boldogság nem más, mint a legfőbb jóval való találkozás, az azzal való egyesülés és annak a birtoklása, akkor ha a legfőbb jó az, hogy nekem kényelmes legyen az életem, akkor az abortusz tulajdonképpen erény. Ha ugyanis nekem nagyon kényelmetlen, hogy a gyerek megszülessék, és más módon nem tudom elérni, hogy ne legyen több gyermekem, akkor erkölcsileg erényes

cselekedet, ha én ezt a gyermeket – a kor szokásainak megfelelő módon – esetleg a Taigetoszról ledobom, vagy elmegyek az orvoshoz, és ő modern módszerekkel elveszi. Ezáltal leszek boldog ember.

Most már érezzük, hogy egyáltalán nem mindegy, hogy milyen erkölcsi normarendszer szerint cselekszik az ember, és ennek megfelelően mit értünk azon, hogy boldogság? Mert boldog az, aki az erkölcsi elvárásoknak megfelelően tud cselekedni, hiszen minden cselekedetnek ez a célja. Tehát igyekszem magamat távoltartani az abortusztól, ha a normarendszer így írja elő.

Az etika-történetben a legfőbb és feltétlen mércét a következő fogalmakban próbálták összesűríteni: természet, ráció, ész, humánus. (Ez utóbbi lehet individualista, azaz amit az én emberi érdekem, és kollektivistá, azaz amit egy nagyobb közösség – legyen az faj, törzs, politikai rendszer, nemzet, világrész stb. – kíván meg.)

A XX. században ezek a gondolatok a tömegek számára is ismertté váltak. Mert ezek a rendszerek megvoltak korábban is, de csak a befentesek tudták. Az emberek általában úgy viselkedtek, ahogy ezt a vallás előírta számukra. A közösségeknek volt egy kialakult közösségi normarendszere, ami inkább az etikával volt kapcsolatban, mint az etikával, vagy esetleg inkább a jogrenddel, mint az etikával. Az emberek úgy viselkedtek, ahogy mások is viselkedtek. Ennek megvan a maga lélektani háttere: az ember nem szeret kilógni a sorból. Ha másképp viselkedik mint a többiek, kiközösítik, tehát alkalmazkodik hozzájuk.

Érdeemes elgondolkodni a következőn: a középkorban Európában igazán nem volt probléma addig, ameddig az első nagy sokk nem érte 1453-ban, amikor Bizáncot elfoglalták a törökök. Kiderült, hogy komoly veszély jöhet Keletről, egy egészen más kultúra felől. Nem túlságosan vették komolyan. Köszönhető a magyaroknak, hiszen mi voltunk Európa védőpajzsa. Jött a következő sokk: felfedezték Amerikát. Tehát nem Európa a világ közepe, vannak más világrések is.

A következő sokk, a kopernikuszi fordulat: kiderült, hogy nem a Föld a kitüntetett bolygó a kozmoszban, hanem – akkori tudásuk szerint – a Nap, és a Föld a Nap körül kering. Jön a reformáció, kijelentik, hogy a római Pápa által vezetett egyedül üdvözítő egyháznak nem biztos, hogy igaza van. Az emberek pedig erre tették életüket. Az egész erkölcsi rendszer erre épült. Még ha voltak is hibák. Ennyi megrázkódtatás után mibe kapaszkodhat az ember? Talán itt van a racionalizmus születésének az oka. S itt van a genezise mai gondolkodásunknak is. Ha minden objektív igazság megkérdőjelezhető, akkor egyetlen egy biztos dologba lehet kapaszkodni: vagy abba, amit a kezemmel megfogok – és ez az angol empirizmus és a szenzualizmus – vagy abba, amit értelmileg kitalálok, és sajátos matematikai, vagy fizikai gondolkodásom és axiómarendszerem által igazoltnak találok. Ez biztos, a többi mind bizonytalan. És erre a beállítottságra kezdenek ideológiák ráépülni a XVIII. és XIX. században. Csak kettőt emelek ki:

Egyik oldalról gondoljunk Kantra, aki bevezette az etikai szubjektívizmust anélkül, hogy akarta volna. Érdekességként mondom: Immánuel Kant édesanyja, vallási indokok miatt Skóciából Kelet-Poroszországba menekült. A család ugyanis egy nagyon szigorú protestáns szektához tartozott. Immánuel Kant tudatalattijában egy olyan kemény protestáns objektív etikai rendszer volt, hogy amikor azt mondta, hogy a lelkiismeretemnek igazodnia kell valamilyen objektív maximához, ez nála természetesen egy keresztény etikai objektív értékrendet jelentett. Csakhogy Kant követői nem kaptak ilyen nevelést, és náluk már csak annyi maradt, hogy: "amit majd én kitalálok, az a jó és a rossz".

Vegyük a másik pólust, Hegelt, aki a jogfilozófiájában elterjeszti azt a felfogást, ami majd a marxista államelméletben él tovább: egyetlenegy immanens nagyság van, s ez az immanens nagyság az ideális állam. És az ideális állam jogrendje egyben erkölcsi törvény, ami engem belülről kötelez. Így érthetjük meg azt, hogy az egész marxista ideológia által uralt elmúlt negyven évben föl sem merült az erkölcs kérdése. Mindig a jogi kérdés merült fel. Gondoljunk a Kék fény-adásokra. Akkor válik valaki bűnössé, amikor a rendőrség rábizonyítja azt, hogy bűnös. És a vádlott mindig azt mondja: "...kérem, nekem semmi lelkiismeretfurdalásom nincs, én alapjában véve jót akartam...". És akkor rábizonyítják: "...lehet uram, hogy Maga jót akart, de hát de facto, itt vannak a hullák". De ha nincsenek ott a hullák, mert a Kék fény nem tudja rábizonyítani, hogy ő gyilkos, akkor ő az elmúlt 40 év közfelfogása szerint – etikai értelemben – jó ember.

És itt van óriási jelentősége a keresztény etikai gondolkodásnak, amely az embert az Isten elvárásaival és erkölcsi törvényével szembesíti.

Embernek ember erkölcsi törvényt nem adhat. Önmagának erkölcsi törvényt nem adhatok. Az az ember, aki azt mondja, hogy akár egy bizottság, akár a tudomány, akár egy nemzet, akár az általános emberi közmegegyezés, mondjuk a humánus, vagy a természet szava majd eldönti, hogy adott esetben mi a jó és mi a rossz, mi az erény és mi a bűn; egy állandóan változó és relatív erkölcsöt hirdet.

Az úgynevezett humanista erkölcs is azt mondja, hogy ami emberhez méltó, az erkölcsileg jó, és ami az emberhez nem méltó, az erkölcsi értelemben hiány, vagyis bűn. Az más kérdés, hogy ki dönti majd el: mi az, ami emberhez méltó. Itt a probléma. És itt érzem én a megoldási lehetőséget.

III. Az embert, a természetet, a rációt, a boldogságot nem lehet merőben immanens módon, pusztán alulról, a világ, vagy a természet oldaláról definiálni.

Ha azt mondom, hogy erkölcsileg az a jó, ami az emberi méltóságnak megfelel, akkor az embert nem elég csak az állatvilág oldaláról meghatároznom, hanem teológiaiilag is definiálnom kell: az ember az Isten élő képmása. Ez a kettő együtt lesz az ember.

Ha abból indulok ki, hogy erkölcsös az, ami természetes, akkor a természet fogalmát teljesen és kielégítő módon önmagában nem tudom meghatározni, csak ha a természetfölöttit figyelembe veszem,

Állandóan beszélnek a természetről. A természet néhány évmillió alatt létrehozta ezt és azt. Létrehozni valamit azonban csak egy személy tud.

Mi a természet? A természet működési elv, egy maradandó dinamikus lényegiség, amelynek van origója és van célja. De ez feltételez egy személyes célt. Tehát a természet önmaga nem adhat erkölcsi elvet.

Nem véletlen, hogy az erkölcs a vallással korrelatív kapcsolatban van. A mai világ szeretné a kettőt elválasztani. A vallás értelmi belátás, van aki szeret szertartásokra jámi, van aki szeret bélyeget gyűjteni, barátai tisztelik a hobbyját. Az erkölcs olyan dolog, amit mindenki maga dönt el, illetve egy bizonyos közösségnek vagy az államhatalomnak van joga hozzá? Nem. Látjuk ennek az abszurd nézetnek a következményét. Az abortuszra leszűkítve a kérdést: ha ebben az élet kioltását feltételezzük, akkor világosan kell látni, hogy az, amit a Tízparancsolat isteni erkölcsi törvényként definiál, az a természetes erkölcsi érzékben van megalapozva. Mert emberhez méltó életet, a tapasztalat szerint, nem lehet élni anélkül, hogy valamifajta magasabb rendű értékrendet el ne fogadnák és azt ne tisztelném. Emberhez méltó életet nem lehet maradandóan élni úgy, hogy az életet valamilyen módon ne tisztelném. Ez filozófiai értelemben megindokolható és tapasztalatilag igazolt etikai alap.

Az élet kioltása. Először is mi az, hogy élet? Az élet valamifajta önmozgás a külső mozgatottsággal szemben – mondja Arisztotelész – és szerintem fején talátja a szöveget. Az életet csak néhány tulajdonsága alapján tudom leírni, van benne az élettelenhez viszonyítva valamifajta önmozgás, valamifajta spontaneitás, valamifajta autonómia, ami a "szabadság" kezdete, de az élet teljessége tulajdonképpen a szellemiség felé és a személyesség felé mutat.

Ezért mondjuk, hogy ha alulról nézem, az ember a legtökéletesebb élő, mert szellemi lelke van. Tehát az anyagi test nem önmagában feltétlen érték, hanem kifejező eszköze és szolgálója, hordozója is a szellemi léleknek. És ha továbbmegyek – most már természetfölötti oldalról nézve – akkor arról van szó, hogy Isten az, aki abszolút élő és az ember mint teremtmény az Ő képmása, vele részesedetten analóg értelemben él, ezért az ember az életért felelős Istennek, mert ő az élet adója és az élet ura.

Elvileg kell látnunk, hogy a teológia nem ismer kivételt. Az más kérdés, hogy de facto megtörténhet, hogy egy emberéletet kioltanak. Ez az emberi gyengeség, ez az emberi bűn, amire valamilyen módon orvoslást lehet kapni. Az már teológiai kérdés, hogy hogyan.

És még egy utolsó gondolat: A megoldás lehetősége. Ha jön egy nem várt gyermekáldás, akkor nem az a feladat, hogy elítéljük azt az embert, aki ilyen módon vár gyermeket hanem fogadjuk el azt, hogy itt van egy élet, és ezt az életet valamilyen módon a társadalomnak védelmeznie kell. Ez az első. A második, teremteni olyan lehetőségeket, ahol ezt nem megvetik, hanem a társadalom valamilyen módon segíti.

Nyugat-Németországban egy apácarend befogad két- vagy három évre olyan anyákat, akiknek gyermekük van, nem lehet tudni, honnan. Nem kérdezik meg, hogy miért és honnan. Itt ők közösségben élnek, dolgoznak, ott ellátják önmagukat – persze megfelelő etikai és erőlcsei felügyelet alatt, de nagyon ember-ségesen – hogy amikor eltelt ez a két-három év – mint például a GYES nálunk –, addigra keressenek munkát és lakást. Tehát pontosan a legveszélyeztetettebb időszakban ez a szerzetes nővérközösség elfogadja azt a tényt, hogy valakinek gyermeke házasságon kívül született, vagy nem kívánt gyermeke született és addig, ameddig a gyermek kicsi, támogatják. Utána álljon a maga lábára.

Én ezt a megoldási lehetőséget ajánlanám és nem azt, hogy olyan bünt köves-sünk el, ami a természetes etikai rendben is és a természetfölötti erkölcsben is feltétlen bűnnek tekinthető.

AZ ABORTUSZ TÁRSADALMI ÉS GAZDASÁGI HÁTTERE

Dr. Fekete Gyula
közgazda, a Központi Statisztikai Hivatal tanácsosa

Tisztelt Hallgatóság!

Az előző előadásokban hallhattuk, hogy emberességi-etikai szempontból nincs érdemleges különbség aközött, hogy a már megfogant élet kioltása szülés előtt vagy szülés után történik. Az este vetítendő filmek arról is meggyőzik a hallgatókat, hogy az áldozatok utolsó perceinek halálfélelme, fizikai szenvedése nem kisebb akkor, ha magzatok. Ha ez így van, akkor miért tartja magát ez a barbár szokás ilyen szívósan, miért vált „alapvető emberi joggá” iskolázott, diplomás egyének szemléletében?

Mi lehet a szemlélet gyökere? Ennek megértéséhez vissza kell nyúlnunk a keresztény kor előtti barbár világba, azokhoz a mindennapokhoz, amikor a lakosság naponta küzdött a természettel a megélhetéséért, és gyakran könnyebbnek tűnt úgy egyhátni a létbizonytalanságon, hogy megölték az újszülötteket. Veszélyes volt a női lét számára a magzatelhajtás vagy az abortusz az akkori orvosi viszonyok közepette, azaz az akkor mindennapos gyermekgyilkosság mai szemmel lényegében elhalasztott abortusz volt.

Példaként említhető, hogy az akháj majd a dór törzsek férfiai rendelkeztek azzal a joggal, hogy megölhessék újonnan született gyermekeiket. Spártában még borúsabbak voltak az újszülöttek életkilátásai, mert amennyiben nem estek az apák *gyermekgyilkossági jogának* áldozatul, akkor át kellett esniük az öregek tanácsának a szigorú értékítéletén: épek, egészségesek, életrevalók-e? Nyilván a szigorú *értékítéletet a pillanatnyi életkörülmények is befolyásolták*.

A történelemből közismert a karthágóiak gyermekáldozat-kultusza. A fiatal, még nyilván anyagilag rosszul álló szülők elsőszülötteiket ajánlották fel isteneiknek, hódolatuk jeléül. A kegyetlen szokás Karthágó jólétének, nagyhatalmi felemelkedésének függvényében halványult: egyre gyakrabban már nem kisdéket, hanem fából faragott áldozati figurákat égettek el az áldozati kemencékben. Róma terjeszkedése megtörte ezt a folyamatot: az Ibériai félszigetet, Korzikát, Sziciliát, Szardiniát és a Baleárok elvesztő Karthágó jelentéktelen és szegény városállammá zsugorodott. A korabeli római történétírók azt jegyezték fel, hogy Karthágóban ismét erőssé vált Baál-Hammon isten gyermekáldozatok révén történő kiengesztelése Karthágó hajdani dicsőségének a visszaállítása céljából. A mai történétíró ezt a barbarizmus irányába történő visszaesést úgy értelmezi, hogy a hanyatlás, *a mostohábbá váló életkörülmények magától értedően általánossá tették a kor vallási mezbe öltöztetett abortuszát*, a gyermekáldozatot. Gazdasági-megélhetési gondok már akkor is és azóta is szerepet játszottak a gyermek és a magzati élet lebecsülésében.

Rómában az atya gyermekeinek személyével és vagyonával feltételek nélkül rendelkezhetett. A családapa – pater familias – gyermekeit másnak is örökre adhatta, rabszolgának eladhatta, életétől is megfoszthatta. (Jus vitae et necis) Néhány felvilágosult császár próbálta szűkíteni az apák, gyermekeik élete feletti rendelkezési jogát – ami főleg az újszülöttek életét veszélyeztette –, de ezek a próbálkozások a hagyományokhoz ragaszkodó – mai szóval konzervatív – római atyák erős ellenállásába ütköztek. Pozitív fordulatot csak a kereszténység elterjedése hozott, és államvallásá válása után megszüntették a szülők rendelkezési jogát a már megfogant élet felett.

Hogyan is fejeztem magam ki az előbbieken? Néhány felvilágosult – mai szóval úgy is mondhatnánk: liberális – császár a gyengék, kiszolgáltatottak, érdekeiket megvédeni nem tudók mellé állt, az erőfölénnyel rendelkező, hagyományokhoz ragaszkodó konzervatív családfők ellenében. Ha ezt a szerepet a mai viszonyok közé helyezjük, akkor ma is bizvást állíthatjuk, hogy a gyengék, meg nem születettek jogait a liberális eszméknek is meg kellene védeniük. De a konzervativizmust sem kárhoztathatjuk negatív szerepre, hiszen a lovagkor óta – amikor a hatalom, az erő birtokosainak nemes tettekre, a kiszolgáltatottak megsegítésére is fel kellett esküdniük – a konzervatív eszméknek is van nemes verete, közvetlen anyagi érdekeken átlépő humánus vonulata. Nyomatékosan kérem tisztelt hallgatóimat, hogy az élet védelmét, a magzatok érdekvédelmét ne tekintsék konzervativizmusnak. Ma gyakran olvasható sanda szándékú újságírók tollából – akik a konzervatív szónak egyfajta pejoratív csengésében is bíznak –, hogy a művi vetélések szigorítását vaskalapos konzervatívok szorgalmazzák. Maga a szembeállítás is hamis, hiszen a Magyarországon történelmi hagyományokkal rendelkező nemzeti liberalizmus eszméjét is sérti. Úgy tesz a szembeállító, mintha a liberálisok a gyengék, az érdekeiket képviselni és érvényre juttatni nem tudók jogait, jogaik érvényesítését nem vállalnák fel.

„Hiszen a szülői jogok csorbítását semmiképpen nem lehet liberálisnak tekinteni” – mondhatná önök közül bárki. Erre ismételten azt tudom mondani, hogy a mások érdekeit sértő előjogok csorbítása mindig is haladó jellegű történelmi szempontból előremutató volt. Megszilárdították a jogrendet a középkori Magyarországon azok a királyi intézkedések, amelyek több ezer birtokos nemest fosztottak meg pallosjogától. Az előjogoktól való megfosztás liberális szemlélet tükröz, hiszen az előjogoktól veszélyeztetett tömegek létbiztonságát erősítette meg. Ha a mai jogban olyan változás történne, ami korlátozná többszáz ezer személy „pallosjogát”, és ezzel elősegítené e pallosjog által az alapvető érdektől, az élni akarástól, az élni tudástól eddig megfosztottak érdekérvényesülését – akkor az eredmény, az élethez való jog korábbiaknál maradéktalanabb érvényrejuttatása teljesen egybeesik a liberális eszmerendszer céljaival.

Miről van akkor szó, ha nem a konzervatív és liberális eszmék összecsapásáról? Nem történik más, mint ami az elmúlt évtizedek küzdelmeit is jellemezte – azaz nincs szó másról, mint a család stabilitásáról, a gyermekek létbizton-

ságát féltő nézetek, és a családbomboló, a szélsőségesen individualista – azaz egoista – szellemiség harcáról. A szélsőségesen individualista eszmék gyakran liberális álarcban jelennek meg a mai közéletben – csak éppen a liberalizmus egyik jelmondatát, azt, hogy „élni és élni hagyni” – ezt nem valósítják meg. Az elmúlt négy évtized ötödfél milliányi legális, és további másfél millióra becsült illegális, vagy be nem jelentett művi abortusza nem igazolja az „élni hagyni” liberalizmusát, legfeljebb a „jól kell élni” féktelen, életeken átgazoló egoizmusát.

A mai magyar családok többségét a széthullottság, az egykézés, az instabilitástól való félelem jellemzi. Milyen társadalmi erők rombolták le a családot ennyire, lehet-e pusztán az elmúlt 40 év kommunista uralmát ezért felelőssé tenni?

Az élet átörökítésének műhelye a család. Sem nem csak termelő, sem nem csak fogyasztó, hanem annál fontosabb: az élet folyamatosságát biztosító alapegység. Racionalizált gazdaságokban az élet folyamatosságát szolgálja mind a termelés, mind a fogyasztás. Irracionalista gazdaságokban termelési célokért – többnyire voluntarista módon kiöltött termelési célok oltárán –, hasonló módon önző, hedonista fogyasztói célokért is életeket, családokat áldoznak fel.

Ennyire hatékonyan nem működött volna az elmúlt évtizedek családbomboló gépezete, ha pusztán a kommunista mindenható állam etatizmusára támaszkodott volna, kellett ehhez a gyakran ellenzéki köntösben megjelenő „individualisták” hatékony támogatása is. Az adószedők nem tudták volna megadóztatni a gyermeknevelési költségeket; az illetékkiszabók nem tudták volna kötelezni az elárvult fiatalokat akár többéves keresetet is meghaladó illeték kifizetésére; az ármegeállapítók nem tudták volna magasabb forgalmi adóval sújtani a gyermekholmikat, mint a vadásztöltényeket vagy a külföldi utazásokat; a tanácsi ügyintézők hatóságilag nem szereltethették volna le a toronyházak ablakairól a gyermekek kizuhanását meggátló ablakrácsokat – városképvédelem ürügyén –, szóval mindezeket a családdellenes, előre megfontolt cselekedeteket nem tudta volna véghez vinni a totális hatalomra törekvő állam, ha a „pallosjog” meghagyásával nem kenyerezi le, nem állítja időnként maga mellé az ellenzék egoista-individualista szárnyát. Nem csoda, hogy a politikai fordulatot Magyarországon nem a félig „megvesztegetett” individualista ihletésű vonal idézte elő – amelyik manapság gyakran liberális köntösben mutatkozik –, hanem az az ellenzéki szárny, amelyik mind az egyéni élet sérthetetlenségét, mind a nemzeti közösség továbbélésének igényét keresztény és nemzeti hagyományokra támaszkodva megkövetelte.

Az elmúlt évtizedekben több esetben megvalósult az etatista-individualista szövetség a családpárti nézetek, a gyermek- és jövőpárti közvélemény megsemmisítése érdekében.

Az első szorosabb érdekszövetség 1957-1959-ben alakult ki, a forradalom és szabadságharc eltiprása után. Mivel a szabadságharcnak nemzeti függetlenséget

követelő jellege is volt, a megtorlás időszakában olyan globális „megoldási módszerek” is előtérbe kerültek, amelyek egy egész nép életerejét, élni akarását voltak hivatva aláásni. Kísérteties az intézkedések egybeesése a Himmler által készített „OST” fedőnevű tervezettel, amely a németek által megszállt orosz területek jövőjét kívánta „elrendezni”. Mit is írt Himmler?

„Az abortuszokat a legcsekélyebb mértékben sem szabad korlátozni. Minden módon támogatnunk kell az abortálóhelyek hálózatának a kiterjesztését. Például speciális átképzést lehet szervezni a bábák és a felcserek számára, és kioktatni őket az abortuszok levezetésére... Természetesen az orvosoknak is meg kell engedni az abortuszok levezetését, és azt nem szabad az orvosi etika megsértésének tekinteni... Semmiféle kedvezményt nem kell nyújtani a többgyermekeseknek, sem előjogokat, sem fizetékieskiegészítésként pénztámogatást. Vagy ha igen, az ne legyen hatékony... A propaganda, főleg a sajtó, a rádió, a mozi, a röplapok, kis füzetek, előadások stb. segítségével következetesen terjesztenünk kell a lakosság közt azt a gondolatot, hogy milyen káros a sok gyerek. Rá kell arra mutatni, hogy milyen nagy anyagi áldozatba kerül a gyerekek nevelése, és hogy mi mindent lehetne ezért az összegért megszerezni... Számunkra, németek számára az a fontos, hogy olyan mértékben elerőtlenítsük az orosz népet, hogy az ne lehessen többé olyan helyzetben, hogy megakadályozzon bennünket a német uralom megteremtésében Európában.” Nos, ha közvetlenül nem is igazolható, hogy Magyarország 1956-1957-ben hatalomrajutott vezetői Himmler utasításait tudatosan átvették a magyar nép elerőtlenítése céljából, azonban annak minden lényeges eszközét átültették a gyakorlatba. És az eredmény már mérhető: 1980 óta mintegy másfélszáz-ezerrel csökkent az ország lakossága, 2030-ig viszont többmillió s népességsökkenésre számíthatunk. Nézzünk csak néhány összezsengést Himmler utasításaival a „Születésszabályozás” című, 1958-ban kiadott könyvből. „Sok a gyerek... Hát kell ez az államnak? Magyarország népsűrűsége tízszer akkora, mint a Szovjetunióé, és nagyobb, mint egy sor európai országé. Érdeke hát az országnak a mai anyagi lehetőségek mellett, hogy mértéktelenül növekedjék a szaporodási szám? Aligha.” A könyv azzal folytatja, hogy magas születésszámunk miatt zsúfolt a közlekedés, rossz a lakáshelyzet. (Csak zárójelben jegyzem meg, hogy a világon tartósan legalacsonyabb születési arányunk mit sem változtatott a rossz lakáshelyzeten.) Természetesen a termeléscentrikus szemlélet is alátámasztotta az abortuszok propagálását: „Míg a dolgozó nők vetélése miatt mintegy 170 ezer, addig a szülések miatt 5 millió 400 000 munkanap esett ki 1956 folyamán”. (Az 1956-ban egyéb okból történő munkanap-kieséseket a könyv nem említi.) Az egészségügy dolgozóinak is érdeke az abortusz propagálása: „A szülő nők ápolásának átlagos tartama több, mint kétszerese (7-8 nap) a művi vetélés kapcsán kezeltekének. (3-4 nap) Csupán, ha a felét kihordták volna az évben művileg vetélt magzatoknak, akkor 1000 új kórházi-szülészeti-nőgyógyászati ágyra lett volna szükség”.

Megállapíthatjuk tehát, hogy a hivatalos magyar népesedéspolitika 1957–1958-ban minden lényeges döntésben aszerint járt el, amely szerint Himmler szándékozott pusztítani az orosz népet. És már akkor fellelhetőek azok a hozsánázók, akik az emberi jogok hazai megvalósultságát pusztán az abortusz liberalizáltságán mérték.

A második szorosabb érdekszövetség 1962–1964-ben alakult ki az etatista-individualista nézetek között, amikor már riasztóan alacsonyra süllyedt születésszámunk. Nacionalizmust kiabált a sajtó, a közvéleményt már akkor erősen befolyásoló televízió, vészharangkongatásnak minősítették az írók „piros-fehérvölg” aggodalmait. Miért épp az írók adtak hangot félelmeiknek? Mert nekik nem voltak főnökeik. A hivatali függésben lévő, jövőért komolyan aggódó demográfusokat feletteseik kíméletlenül elüldözték.

Etatista-individualista érdekszövetség alakult ki a hetvenes évek közepén is. Akkorra ugyanis az elhibázott népesedéspolitika első férges gyümölcsei kezdtek lehullani a ritkuló ágú korfáról – a munkaerőhiány első jelei miatt. Etatista érdek volt nem változtatni a családellenes népesedéspolitikán, és álmegoldásként még több nőt beterelni a termelésbe. Ez találkozott a családellenes individualista nézetekkel – lásd Simone de Beauvoir hozzáállását a nők családi szerepköréhez. Így vált a hajszolt, „kétműszakos” nő főzőkanál alól felszabadított egyéniséggé. Az érdekszövetség a korábban kivívott gyermekgondozási segély létét is fenyegette, amelynek megszüntetése – idézve a Népszabadságot, mint hivatalos fórumot: „egy kicsivel több óvodai és bölcsődei férőhely” esetén kívánatos lett volna. A pártvezetés egy része azonban – aggódva a nemzet jövője miatt – felmondta a szövetséget, családvédő intézkedéseket vezetett be, némileg szigorította az abortuszt. Sokan akkor szerezték meg ma hangoztatott ellenzéki múltjukat – ugyanis aláírásokat gyűjtöttek az abortusz teljes liberalizálása érdekében. A pozitív intézkedések szorgalmazói hamarosan távoztak a politikai hatalomból, bűnösnek kiáltott művükön máig csámcsog a sajtó, miszerint mekkora hiba volt a népesedési hullámhegy. Máig nem tudja elviselni a pártvezetés rövid időre hatalmát veszített része és az individualizmust-egoizmust folyamatosan hirdető tömegtájékoztató, hogy az elmúlt 33 évben akadt 3 év, amikor a születésszám éppen hogy elégséges volt a népesség fenntartására, és azóta is sulykolja a „demográfiai hullám” tévhitét és az emiatt fellépő, általa feltételezett káros hatásokat.

Az évek folyamán a művi vetélések szigorítása is formálissá vált, és egyre gyakrabban követelték – mint emberi jogokat sértő rendelkezés – megszüntetését. Nemzetgyengítésben érdekelt etatista politikások és ellenzéki magatartásukat valló individualisták karöltve sírták vissza a hetvenes évek eleji állapotokat, amikor is a sajtó ilyeneket írt: Élen járunk a szabadságjogokban. „Szabad ország vagyunk, szabadon születnek gyermekeink. Kevés pontja van a világnak, ahol akkora szabadság, akkora személyes szabadság illeti meg ebben a vonatkozásban a nőt, az embert”. Az érdekszövetség alapja teljesen nyilvánvaló

volt: ti. a „pallosjogért” cserébe lemondtok a más országokban szokásos polgári jogokról, és elfogadjátok azt a propagandát, hogy élen járunk a „szabadságjogokban”. Az alku következménye hasonlít Marx ama híres idézetéhez, amely a gyakorlatban sokszor beigazolódott: „nem lehet az a nép szabad, amely népeket elnyom”. Ez esetben is az elvtelenül szerzett előjogok gyakorlása égetően szükséges polgárjogok feladását kellett, hogy jelentse. Egy 1988-ban – az MSZMP KB Társadalomtudományi Intézetében – készült tanulmány szerzői azon keseregnek, hogy a hazai népesedéspolitikát bíráló népi írókkal szemben soha nem jött létre a népesedéspolitikát helyeslők egységes tábora. Túl kutya-macska barátság volt az etatista-individualista frigy ahhoz, hogy ez tartós legyen. Hosszabb-rövidebb idő alatt valamennyi individualista megérezte, hogy a szerzett előjogért cserébe túl sok természetesen járó jogról kell lemondania. Azért még utoljára 1987-1988-ban is létrejött az etatista-individualista érdekszövetség a gyermek- és családellenes személyi jövedelem-adózás bevezetésének időszakában. Az az etatista érdek, hogy minél több adót beszedjenek a lakosságtól, egyre gyakrabban találkozott azzal a panasszal, hogy miért adóztatják meg a gyermeknevelési költségeket, ha maga az állam nem engedélyezi a művi vetéltést. A korabeli szamizdat irodalom is sugallta az érdekszövetség gondolatát: helyeselte a személyre – és nem családra – szabott adóztatás bevezetését, és meg-megengedett egy-egy fullánkot a művi vetélések amúgy nagyon laza korlátai felé. A „csereügylet” létrejött, 1988-ban az államhatalom engedett az abortusz liberalizálása iránti individualista követeléseknek, más oldalról viszont az új adózás terén az individualista ellenzék teljes támogatását élvezte.

Hadd idézzek néhány közvéleményt jelző adatot a hetvenes évek elejéről, abból az időszakból, amikor egy totális pártállam minden agytekervénybe behatoló propaganda-gépezete súlykolta, hogy az emberi szabadságjogok egyike a művi abortuszhoz való jog. A megkérdezettek 25%-a helyeselte csak az abortusz liberalizáltságát, 69% ellenezte, vagy csak erős korlátok között vélte fenntarthatónak. Több év eltelte után ismételtlen megkérdezték a lakosságot, és az az – a folyamatos agymosás ellenére – nem változtatott nézetein. Nem szabad tehát nekünk sem a hamisan értelmezett „békesség” kedvéért meghátrálnunk. Ma is a megfogant életeknek csupán 45-50%-a születik meg. Nem beszélhetünk – még esetükben sem – a megszületés szabadságáról, hiszen esetleges, hogy melyikük ússza meg a halálos ítéletet, melyikük nem. Szinte bizonyos, hogy a ténylegesen megszületettek jelentős hányada élete magzati szakaszában átesik a „legyen-ne legyen”, azaz az „élet vagy halál” latolgatásának stádiumán.

Az előadás elején szó volt arról, hogy barbár társadalmakban gyakran áldoztak gyermekéleteket az életkörülmények javítása, vagy fenntartása érdekében. Magyarországon is a hatvanas években még élvezete a lakosság a gyermeknélküliség, egykézés jövedelmi előnyeit – 1960 és 1970 között pl. megduplázódott a lakosság reáljövedelme. Azóta azonban minden évben az elhibázott népesedéspolitika lakosságra nézve hátrányos vonásai jutnak érvényre: pl. nem sikerül

megőrizni a nyugdíjak vásárlóértékét a romló kereső – eltartott arány miatt (az 1980-ban nyugdíjba mentek átlagban nyugdíjuk tíz évvel ezelőtti vásárlóértékének csak mintegy kétharmad részét kapják kézhez); a kedvezőtlen korfa miatt egyre súlyosabb társadalombiztosítási terhek rontják világpiaci versenyképességünket (a bruttó bérek 18%-áról 43%-ára nőttek két évtized alatt ezek a járulékok); a csökkenő keresőlétszámot mindig a már meglévő munkahelyek kötik le, így nincs meg a struktúraátalakulás demográfiai feltétele; a versenyképesség romlása miatt eladósodtunk, és a törlesztések, kamatterhek miatti elvonás akkora, hogy meggátolja a világpiaci követelményekkel lépést tartó beruházások megindítását. Emiatt elavult gépparkunk bővül, technológiai hátrányunk évről-évre növekszik. Egyes szakmák munkaerő-hiánya miatt rohamosan csökken a gépek kihasználtsága, csökken a több műszakban dolgozó munkahelyek aránya. Mindez tovább rontja – a rezsiköltségek magasabb aránya miatt – termékeink versenyképességét, és hozzájárul eladósodott pozíciónk tartóssá válásához. A munkaerő-hiány miatt foglalkoztatott vendégmunkások – kubaiak, vietnamiak, lengyelek, jugoszlávok – képzetlenek, alkalmazásuk gyakran konzerválja gépparkunkat és technológiánkat, emellett beilleszkedési problémákat is felvet. Hosszasan sorolhatnám a korábbi abortusz-liberalizálás káros gazdasági következményeit, de ez részleteiben egy holnapi előadás témája. Meg kell jegyezmem azonban, hogy nemcsak népesedési következményei miatt elítélendő a liberalizált abortuszpolitika, nemcsak a hátrányos gazdasági következményei miatt káros, hanem legfőképpen életellenessége miatt. Hol a határ az élet védelmében? Nos, ezt semmiképpen nem szociális szempontok dönthetik el, hanem elsősorban orvosi szakvélemények.

NEMZETI LÉTÜNK ÉS AZ ABORTUSZ

Dr. Molnárfi Tibor

közgazda, a Központi Statisztikai Hivatal volt főmunkatársa

I. NÉHÁNY SZEMPONT A MÓDSZERRŐL, A VIZSGÁLÓDÁS SZEMPONTJAIRÓL, KORLÁTAIRÓL

Az előadás címében három alapvető fogalom szerepel: a lét, az abortusz és a nemzet fogalma. Tudjuk: a lét annyit jelent, mint valóságosan lenni. Ezzel a lét minden történésnek, és így a történelemnek is alapja. Az a legnagyobb jó, amely előz minden más minőséget és hordozója a minőségnek. Előadásomban a lét egy sajátos vonatkozásban értendő: az emberi személy földreszületésének kapcsolatában jelenik meg. Annak a személynek a tőlünk (is) függő létbesegetésének relációjában, aki bár létét nekünk is köszöni, egyedi, nem ismételt, és aki nemcsak öncélúságának hordozója, hanem közösségi küldetésének is, mely utóbbit Ura és Teremtője határozza meg, akinek elszámolási kötelezettséggel is tartozik.

A másik, címben szereplő fogalom az abortusz. Ismét sajátos vonatkozásban, az ellenségeskedés és a beavatkozás hordozójaként. Az abortusz a személy életre születését akadályozza meg. Ennyiben a likvidáció eszköze, az öncélú ember születésének megakadályozója, a közösségi küldetésben kapott ajándékok elutasítása.

A harmadik fogalom a nemzeti: szövegkörnyezetünkben annyi, mint magyar. Vagyis nemzeti létünkéről, profán terminológiával népesedésünkéről, valamint a Magyarországon végzett abortuszokról és azok következményeiről lesz szó.

E három fogalom azonban több más, döntő jelentőségű egyéb kategóriához is kapcsolódik. Így például a népek, nemzetek történelemben betöltött szerepéhez, hivatásához. Ennek tér- és idő szerinti alakulásához. Ezért nemzeti létünk, népesedésünk alakulása csak a velünk kapcsolatban álló, más népekhez történő összehasonlítással értelmezhető. Ennyiben előadásom sorskérdés boncolgatása, vagyis azzal a sajátos magyar életeréssel függ össze, amit a nemzethalállal történő viaskodással szoktunk jellemezni. És ezzel két újabb kérdésre is felelnünk kell.

1. Miért és mikortól vannak sorskérdések Magyarországon?
2. Van-e, illetve volt-e sorskérdés az elmúlt egy-másfél emberöltőben?

Miért és mikortól voltak sorskérdéseink: egyértelmű a válasz. Hivatásunkból adódóan és kezdettől fogva voltak sorskérdéseink.

Hölgyeim és Uraim !

A magyar állam alapításának transzcendens magyarázata ma lehet, szokatlan, de 1900-tól 1945-ig, főként 1918-ig természetes volt, 1700-ig pedig az akkor élőknek magától értetődő és kizárólagos. Ez az említett felfogás szabta meg az akkor élt magyarok gondolkodásmódját, ez vezette tetteiket, ennek szellemében válaszoltak a történelem őket ért kihívásaira. Ha pedig a mai kategóriáktól elszakadni nem tudó gondolkodásmódnak ez nehezen emészthető meg, azt is világosan látni kell: a történelmi kihívásokat nem mi kerestük. Azok házhoz jöttek, kitérni előlük önmagunk feladása nélkül nem lehetett. A ránk mért történelmi koordináták között azonban a helytállás óriási véráldozattal, hazánkra zúduló tűzözzennel járt. Ezért volt Muhi, Mohács, 1686 - Buda felszabadítása - és a reformkor erőfeszítése a sorskérdésekkel viaskodás időszaka is.

Kétségtelen, hogy 1945-ig, főleg 1867-ig a nemzet küzdelmének erőforrása hivatástudata, a végső soron elért győzelem feletti öröm volt, amire mint a Gondviselés ajándékára utalnak is a nemzet írói, szónokai. Új helyzet áll elő 1945-től, főként 1950-től. A nemzeti sorskérdések által felvetett problémák ettől kezdve csak részben kapcsolódnak világtörténelmi erőkhöz, alapvetően társadalmi, erkölcsi-jogi problémákhoz kötődnek. A második kérdésre tehát: vannak-e ma is sorskérdések, igennel felelhetünk, azzal a kiegészítéssel, hogy ma személyes felelősségünk más jellegű, mint volt 1945-ig, illetve 1955-ig.

Ma a sorskérdést Magyarország történelmének egyik legkritikusabb, az erőfeszítéseket és a kitörési kísérleteket tekintve egyik legmozgalmasabb, sőt nemzeti történelmének és a világtörténelemnek is egyik fontos szakaszában tesszük fel. Van értelme tehát, hogy ne csak általában, hanem a summázás igényével kérdezzük: mi történelmünk e korszakának megmásíthatatlan és végső "szaldó"-ja, milyen eredménnyel zárjuk a sorskérdés szempontjából az 1950-1990 közötti időszakot? Növekedett-e, csökkent-e nemzetünk, erősebbek, vagy gyengébbek lettünk-e? A népek nagy családjában milyen helyről indultunk, hol állunk ma, mik a kilátások a jövőben.

Amikor ezeket a kérdéseket feltesszük, csak az emberi gondolkodás szokásos útján járunk: számba vette népét és felmérte helyzetét Mózes, Dávid, Augustusz császár, Mária Terézia, újabban pedig 10 évenként az államhatalom.

Kétségtelen, az ilyen summázásnál általában sok szempontot kell szem előtt tartani. Sok eltérően alakuló tendenciát kell valamilyen kritérium, vagy kritérium-rendszerek sokasága szerint összefoglalóan jellemezni. Bizonyos esetek-

ben (és ilyen az általunk vizsgált magyar történelmi időszakasz is) a különböző, de egymással összefüggő részletek elemzése helyett más úton is eljuthatunk a Zárómérleghez. Véleményem szerint az 1950-1990 közötti időszakot összefoglalóan jellemezheti, vagy egy ilyen összefoglaló jellemzésnek döntő faktora lehet, ha csak a népesség számának és az abban szerepet játszó alapvető tényezők alakulását vesszük szemügyre. Talán nem erőltetett és sokak számára elfogadható lehet az a tétel, hogy minden ország erejét a jelenben népességének száma, kulturális-szellemi teljesítményének színvonala és anyagi jóléte fejezi ki, illetve minősíti. Ezen belül pedig különleges létjogosultságot lehet és kell tulajdonítani annak, hogy miként alakult az említett minőségeket hordozó emberek, más szóval a népesség száma. Ezért volt e téma centrális jelentőségével mindig tisztában az emberiség. Természetesen a népesség alakulásának témaköre mindig összefüggött a vele szorosan összetartozó néhány egyéb kérdéssel is. Így például a jelen történelmi adottságok között az abortusszal, továbbá sok más egyéb, itt nem részletezett témakör mellett a nemzetiségek kezelésével az érintett országokban.

Az elmúlt 40 év történelmi időszakának összefoglaló jellemzését a népesedés alakulásával, a már említett általános elvi megfontoláson kívül további néhány nézőpont is indokolja. Így az 1950-1990-ben (tőlünk függetlenül) érvényesülő világtörténelmi erők szellemi és anyagi meghatározottságai, a magyar történelmen végighúzó - és a korban új vonásokkal módosuló - népesedési (centrikus) jellegzetesség, végül az 1950-1990 közötti speciális magyar viszonyok közötti események természete, mérete, történelmünkre hosszú ideig ható következményei.

II. A MAGYAR NEMZET ÉS NÉHÁNY MÁS ORSZÁG NÉPESSÉGÉNEK ALAKULÁSA

1. A magyar népesedés néhány alapadata 1950-1989 között.

Magyarország lélekszáma:

1950. év közepén	9 338 000 fő
1987. június 30-án	10 610 000 fő
1987. december 31-én	10 604 000 fő
1988. június 30-án	10 597 000 fő
1989. december 31-én	10 568 000 fő volt.

Vagyis: az eltelt 37-38 év alatt, úgy is mondhatnánk, egy emberöltő alatt, a népesség

1950-1987 között 1 272 000 fővel, 13,5%-kal,
1989-ig 1 230 000 fővel, 13,2%-kal nőtt.

A népesedési folyamat részletező adataiból megállapítható, hogy ez a növekedés nem volt egyenletes.

1980-1985 között a lakosság számának	
csökkenése	- 62 000
1985-1986 között	- 18 000
1986-1987. év közepéig	- 21 000
1987-1988 együttesen	- 13 000
Csökkenés főben 1980-1988. között összesen:	-114 000

Lélekszámváltozás 1950-1987-ig összesen:	+ 1 272 000 fő
Lélekszámváltozás 1950-1988-ig összesen:	+ 1 259 000 fő
Csökkenés 1988. június 30. és 1989. dec. 31-ig	- 29 000 fő
Csökkenés 1980-1989. december 31-ig	- 143 000 fő
Lélekszám-változás 1950-1989. dec. 31-ig	+ 1 230 000 fő

A részletesen ismertetett népesedési folyamat, illetve az I. tábla adataiból fontos ismeretekhez juthatunk el. A népesedési folyamat ötéves időszakolásából kiderül, hogy a magyar népesedés jellegzetes szakaszai (a népesedési folyamat karakterisztikus változásai) a legújabbkori magyar történelem fordulópontjainhoz igazodtak, mindkettő egybeesik. E kettő így kapcsolható össze:

- 1950-től (valójában 1946-tól) 1955-ig nőtt a népesség, csökkent az élet-színvonal, a nyugtalanságig fölpergött a politikai közélet. Ennek a szakasz-nak a végén kibontakozik 1956 előjátéka, majd 1956-hoz jut el az ország. A népesedés szempontjából két esemény emelkedik ki: tanúi lehetünk a legújabbkori magyar kivándorlási hullámnak, és a lecsendesedő ország jutalmul kapja az abortusztörvényt, illetve a totális abortusz-liberalizációt.
- 1955-től 1980-ig a népesség növekedése (burkoltan ugyan, de egyenletesen) mérséklődik, majd 1980-tól megkezdődik az ország lélekszámának tényleges csökkenése is. 1955-1980 (25 év, a házas nők szempontjából biológiai-lag is egy termékenységi ciklus) alatt a társadalom családösszetétele úgy módosul, hogy túlsúlyos lesz a kis- és a legkisebb átlagos családnagyságú családok aránya, lényegében beáll az abortuszprésre alapozott és biológiai-lag tovább csak elhanyagolható mértékben csökkenthető (ezért a politika szempontjából is új helyzetet hozó) mai családnagyság. (Az 1955-ös és a mai családnagyság között lényeges a különbség.)(1. ábra)
- 1980-1989. között 143.000 fő, egy Székesfehérvár méretű város lakossága tűnt el a magyar valóságból. A tényleges csökkenésnek ez a pusztta ténye is

kizárja az okoskodások, a magyarázkodások és okkeresések szükségességét, ezek esetlegességét. Ehhez kell kapcsolni azután a később bemutatásra kerülő abortuszok következményeit. E két komponens ugyanis, éppen hatásuk azonos jellege, irányulása, összegeződése miatt csak együttesen értelmezhető, egy célt szolgál. Fontos annak tudatosítása, hogy e két jelenség esetében nem a népesedési kérdéseket alakító tényezők egy tünetével, nem a demográfiai jelenségek egy szokványos fajtájával van dolgunk, hanem politikai kérdésről, gazdaságpolitikai koncepcióról, a magyarság létkérdéseinek gyújtópontjáról, sarkpontjáról van szó. Arról az eszközjellegű (koncepcionális és elvi jelentőségű) célról, amiért az abortusz legalizálását elhatározták és egy zárt, szűkkörű testület szintjén életbe léptették.

Ezek után nézzük, mi jellemezte a velünk gyakran történelmi szimbiózisban is, de sorsközösségekben többször is élő országok népesedését.

2. Néhány ország népességének alakulása

Jugoszlávia és Románia népességét az 1950. évi 16,3 millióról 1987. évre 23,4, illetve 23,0 millió főre, 7-7 millió fővel növelte. A szaporulat évenként egyenletes, kisebb megtorpanással 200.000 fő körüli volt.

Csehszlovákiában ugyanezen idő alatt a lélekszám 12,4 millióról 15,6 millióra (több mint 3,2 millió fővel) nőtt. Magyarországgal együtt a négy ország lakossága már 1950-ben elérte az 54,4 millió főt. Ez az adat 1987-ben 18,2 millióval lett több, 72,5 millióra emelkedett. Lényeges, ezért külön is kiemeljük, hogy Magyarország régióin belüli helyét, ennek változását jelzi, hogy Magyarország lakossága a négy ország lélekszámának

1950-ben még 17,2%-a volt,

1960-ban ez az arány 16,5%-ra csökkent, de még jelentős,

1987-ben ez az arány az említettek miatt 14,6%-ra zuhant vissza.

Itt jegyezzük meg, hogy ez az arány már 1987-ben alig volt jobb, mint amit a KSH Népeségtudományi Intézet 49. számú előrejelzése 2001-re prognózisában jelzett (13,3 százalék). A jelenlegi tendenciák fennmaradása esetén állítható, hogy 2021-re a jelzett 11 százaléktól is rosszabb lesz részesedésünk a régió népesedéséből: megbízható előrejelzés szerint 9,4 százalékos arány várható. (2. ábra)

Mi jellemzi a hozzánk hasonló nagyságrendű európai népek (Hollandia, Portugália, Görögország, Belgium, Bulgária stb.) lélekszámának alakulását?

Hollandia lakossága - Romániáéhoz és Jugoszláviáéhoz hasonlóan - az 1950. évi 10,1 millióról indulva 1987. évre + 4,5 millióval, 14,6 millióra szaporodott és az 1950. évi lélekszámot 45 százalékkal haladta meg. Kissé megelőzve a későbbi fejezeteket, már most felhívom a figyelmet egy magától értetődő összehasonlításra: a holland és a magyar párhuzamra. Mindkét ország lakossága 1950-ben csaknem azonos. Egy emberöltő során Hollandiában 4,5 millióval, Magyarországon lakosságának csaknem fele lélekszámával szaporodnak, Magyarországon ugyanebben az évszázadban, ugyanezen időtartam alatt ugyanennyi abortuszt követnek el. És a végeredmény: Hollandia lakossága 1987-ben 14,6 millió, 38 százalékkal több, mint a 10,6 milliós Magyarországé.

Portugália, Bulgária a csehszlovák mintát követte. Portugália lakossága 23 százalékkal nőtt és csaknem Magyarországgal azonos nagyságrendű ország lett: lélekszáma az 1950. évi 8,4 millióról 10,4 millióra emelkedett.

Görögország lakossága 32 százalékkal - az 1950. évi 7,6 millióról 10 millióra - nőtt és ugyancsak egészen megközelítette hazánk lélekszámát.

1. tábla: Néhány ország népességének alakulása
1/a tábla: Népesség alakulása ezer főben

Ország	1950	1960	1970	1980	1987	2001	2021
Jugoszlávia	16 346	18 402	20 370	22 340	23 410	25 700	29 800
Románia	16 311	18 403	20 250	22 070	22 950	25 270	28 970
Csehszlovákia	12 389	13 654	14 330	15 320	15 570	16 650	18 350
Együtt:	45 046	50 459	54 950	59 730	61 930	67 620	77 120
Magyarország	9 338	9 984	10 337	10 711	10 610	10 361	9 492
Összesen:	54 384	60 443	65 237	70 441	72 540	77 981	86 612
Hollandia	10 114	11 480	13 030	14 140	14 640
Portugália	8 443	8 826	9 040	9 930	10 350
Görögország	7 566	8 327	8 793	9 444	10 000
Belgium	8 639	9 153	9 660	9 920	10 000
Bulgária	7 250	7 867	8 490	8 860	8 970	9 700	10 500
Ausztria	6 935	7 048	7 430	7 510	7 560	7 310	7 100
Lengyelország	24 824	29 560	32 470	35 580	37 660

1/b tábla: Népesség alakulása százalékban

Ország	1960	1970	1980	1987	2001	2021
	év népessége az 1950. évi %-ában					
Jugoszlávia	112,6	124,6	136,7	143,2	157,2	182,3
Románia	112,8	124,1	135,3	140,7	154,9	177,6
Csehszlovákia	110,2	115,7	123,7	125,7	134,4	148,1
Együtt:	112,1	122,0	132,6	137,5	150,1	171,2
Magyarország	106,9	110,7	114,7	113,6	111,0	101,6
Összesen:	111,1	120,0	129,5	133,4	143,4	159,3
Hollandia	113,5	128,8	139,8	144,7
Portugália	104,5	107,1	117,6	122,6
Görögország	110,1	115,3	124,8	132,2
Belgium	105,9	111,8	114,8	115,8
Bulgária	108,5	117,1	122,2	123,7
Ausztria	101,6	107,1	108,3	109,0
Lengyelország	119,1	130,8	143,3	151,7

Magyarország népessége Jugoszlávia, Románia, Csehszlovákia népességének %-ában (1950-ben az arány: 20,7% volt):

19,8	18,8	17,9	17,1	15,3	12,3
------	------	------	------	------	------

Magyarország népessége Jugoszlávia+Románia+Csehszlovákia+Magyarország együttes számának %-ában(1950-ben ez az arány 17,2% volt.):

16,5	15,8	15,2	14,6	13,3	11,0
------	------	------	------	------	------

Forrás: 1950–1970-ről International Population Dynamics, 1950–1970. A többi Magyar Statisztikai évkönyv, a KSH Népességtudományi Kutatóintézet 49. sz. „Magyarország népessége 1980–2021. 1980. évi előrejelzését tartalmazó kiadványból. Azóta több is készült. Róluk szól Kováts Z. több írása.

Bár az 1. tábla nem tartalmazza, tanulságos Svájc példája, ahol az 1950. évi 4,7 millióról 6,5 millióra, 39,1 százalékkal, tehát Jugoszlávia és Románia népesedési rátájával lett több a lakosság.

Közismert Lengyelország esete, ahol a szó szoros értelmében - 1950-hez képest – másfélszeres lett a lakosság. Az ország népessége 24,8 millióról +12,9 milliós, Magyarország lélekszámát messze felülmúló szaporulattal elérte a 37,7 milliót. (3. ábra)

Az ismertetett adatok a figyelmes szemlélődő számára még további tanulságokat is rejtegetnek. Például jól látható, hogy:

- a 6-8 millió fős országok (1950-ben Portugália, Görögország, Bulgária) 30-40 éven belül 22-32 százalékos növekedési ütem segítségével sikerrel törekuszenek a 10 millió főt elérni,
- a 10 millió fős Hollandia 45 százalékos szaporulattal egy emberöltő alatt csaknem 15 milliós országgá vált,
- a 16 milliós országok (Jugoszlávia, Románia) 40-43 százalék közötti növekedési ütem mellett 23 milliós országgá váltak,
- a 22-23 milliós országok közül Lengyelország 50 százalékos növekedéssel eljutott a közepes lélekszámú országok közé, túlhaladta a 37,7 milliót.

A számok csoportosítása talán érzékeltette, hog a nemzetek életében van egy át nem hágható, büntetlenül ki nem kapcsolható reflex, amelynek segítségével egy évszázados népesedési folyamat révén Olaszorszáéhoz hasonló mérethez (tekintélyes nagysághoz) akarnak eljutni. És a példák szerint van remény az ilyen törekvések sikerére.

A magyar publicisztikai halandzsa ellensúlyozására érdemes még megemlíteni a magyar történelemben jelentős "mohamedán" országok népesedését. Ezek az országok amúgy is gyűrűként veszik körül Közép-Európát, a Balkánt, általában a Földközi tenger térségét. Érdemes kiemelni például, hogy Algéria, Marokkó 1950. évi lélekszáma Magyarorszáéval volt azonos (9 illetve 9,3 millió volt). Lakosságuk 1987-re két- és félszeresére nőtt, elérte Jugoszlávia és Románia lakosságának számát, több mint 23 millió fő lett. Egyébként is elgondolkodtató, hogy a térségben vizsgált mohamedán országok lélekszáma 37 év alatt mindenütt két, két- és félszeresére emelkedett: együttesen az 1950. évi 88,5 millióról 1987. év közepére több mint 235 millióra, azaz 146 és félmillióval nőtt. Érdemes kiemelni a történelmünkhöz sok szállal kapcsolódó Törökország és Egyiptom esetét is. Mindkét ország közelíti Franciaország, (55,6 millió) illetve Anglia (56,9 millió) lakosságát, illetve túllépte az 50 milliót. (A részletező adatokat a következő oldalon a 2. tábla, illetve a 4. ábra mutatja be.)

2. tábla: Néhány mohamedán ország népességének alakulása ezer főben és százalékban

Év	Algéria	Marokkó	Tunézia	Egyiptom	Török- ország	Irak	Szíria	Irán
1950	9063	9343	3517	20480	21112	5163	3495	16357
1960	10945	12423	4149	25944	28217	6822	4533	21573
1970	13832	15909	5085	33011	35743	9466	6258	28906
1980	18590	20240	6360	41990	44920	13080	8980	37450
1987	23120	23020	7250	50720	51330	17000	10950	51700

1950. év = 100 %

1960	120,8	133,0	115,0	126,7	133,6	132,1	129,7	131,9
1970	152,6	170,3	144,6	161,2	169,2	183,3	179,1	176,7
1980	205,1	216,6	180,8	205,0	212,7	253,3	256,9	229,0
1987	255,1	246,4	206,1	247,7	243,0	329,3	313,3	316,1

Adatforrás: International Population Dynamics, 1950-1970. Adatok 1970-ig.
1987. évi népesedési adatok: Magyar Statisztikai Évkönyv 1987.

III. AZ ABORTUSZOK ALAKULÁSA, A MAGYAR HOLOCAUST, 1950-1989.

Az előadás összefoglaló címe és ennek a fejezetnek a felirata ugyanazt a lényegét fejezi ki: feladatunk a Magyar Holocaust számbavétele. Magam is meglepődtem első alkalommal ezen a megjelölésen: Holocaust, hiszen ennek a szónak már van fogalmi tartalma. 1960 körül még csak a magyar genocidium kozmikus méretét emlegettem. (ekkor "még" csak egymillió körüli volt az abortusz) Ahogy azonban örültek a malmok, történelmünknek ez a szégyenfoltja egyre valószínűsőbb: méretében, szervezett lebonyolításában is a fogalom azonos dimenziójában helyezkedett el. Hogy valóban genocidium, hogy valóban holocaust, azt Garai István 1979(!) decemberében írt versének (Újabb vers a szocializmus mai állásáról) utolsó versszaka hitelesítette:

" A tudat rothad a mai magyarban
 ennek mindenütt ezernyi jele.
 Ma sincs még vége a "hideg napoknak",
 s valakinek még meg kell felelnie!
 Mint Újvidék, Auschwitz, Bergen-Belsen:
 "Parancsra tettem"? – Ez már nem elég!
 A bűnpártolók, cinkos ragályhíntők
 nem kerülhetik el az utókorban
 egy igazságos BÍRÓ ítéletét."

Van abban valami félelmetes, amikor ugyanarról a főtelemről a benső lényeket két vagy több ember, egymásról nem is tudva, ugyanúgy felismeri. Ezért holocaust, ezért genocidium, ezért kell el nem évülő módon a jövőben is a körülményeket létrehozóknak felelni, a felelősséget vállalni. És ezért sarkcsillag, alapvető kérdés a népesedés biztosítása minden becsületes magyarnak.

1. A magyar holocaust nagysága, mérete

A társadalmi feltételek a magukra hagyott, decentralizáltan döntő személyeket, a döntéssel együtt járó felelősséggel együtt anyagi érdekeik érvényesítésére ösztönözte: ehhez pedig a legegyszerűbb út, az abortusz kérvényezése volt. A hatalom elegánsan elkülönülhetett, egykedvűen, hűs tárgyilagossággal nézhetett a vér- és szégyenözönével küszködő magyar népre. A hatalomnak oka volt e látszat-elhatárolódásra! Magyarországon 1950. és 1989. között 4,480.590 "törvényes" abortuszt végeztek. A kivágott magyar életek száma Svájc 1950. évi lakosságával azonos. Érdeemes ismét szemünk elé idézni az 1. és 2. számú tábla, valamint a grafikon és az abortusz adatait (1950. és 1987. között):

Magyarország: abortuszok száma	4 303 590
lélekszám növekedés	1 272 000
Néhány ország lakosságának növekedése:	
Hollandia	4 526 000
Svájc	1 838 000
Bulgária	1 720 000
Görögország	2 434 000
Portugália	1 907 000
Jugoszlávia	7 064 000
Románia	6 639 000
Csehszlovákia	3 181 000

Az abortuszok 5. ábrában látható részletező adatai a korábbi tanulságokkal terhesek. A számokból jól látható, hogy az abortuszok száma nem egyenletesen nőtt, nem valamilyen tendencia fokozatos kibontakozása tárul szemünk elé. Nem. Az abortusz hirtelen és 1956 után hatalmasodik el. 1957-1966. között 1,642.417 abortuszt végeznek, az évenkénti átlagos szám pedig 140-180 ezer közötti volt. Az abortuszok száma ezen a magas szinten állandósul 1973-ig, majd a fogamzásgátlók hatására csökken és 1977-től a családáldás elleni védekezésnek a hormonális fogamzásgátlók szedésével történő gyakorlata terjed el. A mondottak hatására az 1967-1976 közötti 10 évben az abortusz 1 616 787 volt. Ebben az időszakban voltak évek, amikor az abortuszok száma kétszázezer fölé emelkedett, majd 1974-től 100 000 alá csökkent. A fogamzásgátló szerek szedésének általános elterjedésével az 1977-1987 évek közötti abortuszok összes száma egymillió alatt maradt: 902 286 volt, az éves abortuszok száma pedig 78 000-90 000 között ingadozott. (6. és 7. ábra)

Érdemes itt idézni az 1977. december 4-én Milánóban, az Európa Kongresszuson kétezer résztvevővel elfogadott "Nyilatkozat"-ot "a Születendő gyermek jogairól"(ld. Jogszabályok, II. kötet 107. oldal.)

2. Összegzés. Szembenézés önmagunkkal

Tárgyilagos pontossággal áttekintettük a Magyar Holocaust történetét, méretét, következményeit. A számadáskor hangsúlyozni kell, hogy a deviancia: a válság, az öngyilkosság, a következményeket hordozó betegségek elhatalmasodása nem ok, hanem okozat, következmény. Véleményünk szerint a kórképet csak azért kell, csak azért szabad feltárni, hogy eljussunk a diagnózishoz, felismerjük a bajok gyökerét, a betegség terjedelmét, az orvoslás eszközeit, a gyógyulás esélyeit. Az abortuszt mondtuk, de mindazt gondoltuk, ami az abortuszhoz vezetett.

Az 1989. év végéig árnyékba hullott 4,5 milliós Magyarország soha többé nem adja ki a hiányzó papokat, prófétákat (költőket, írókat, bölcseket), orvosokat, jogászokat, mérnököket, tanárokat, közigazdákat, szabókat, cipészeket, pékeket és politikusokat. Ha valóban igaz volt, hogy utat tévesztettünk, akkor az ma százszorosán igaz. Senki sem ugorhatja át önmaga árnyékát, büntetlenül nem amputálhatja testének harmadát. És bűnös cinkos minden néma! Sötét lenne ez a látásmód? Sajnos akkora hitem nincs, hogy mesékre tekintsek.

IV. A MAGYAR NÉPESEDÉSI HOLOCAUST TÁRSADALMI-GAZDASÁGI OKA ÉS HATÁSA AZ ÉLETSZÍNVONALRA, 1950–1989

1. A családban élőknek, a családok átlagos nagyságának és a gyermekek számának alakulása

Ha a magyar családok szerkezetét – a családban élő személyek, továbbá gyermekek száma szerint – vizsgáljuk, túlzás nélkül mondhatjuk: országos a pusztulás. A bekövetkezett változás így jellemezhető:

- 1949-hez képest zuhanásszerűen csökkent a 3 és több gyermekes *családok* és az *abban élők* száma.
 - * A 3 és több gyermekes *családok* száma
1949-ben az összes család 19,7%-a volt,
1980-ban már csak 6,3%.
 - * A 3 és több gyermekes családokban *élők* száma
1949-ben az összes megfigyelt lélekszámból 33,3% volt,
1980-ban már csak 11,5%.
- Ezzel párhuzamosan több lett a gyermek nélkül élők, valamint az 1 és 2 gyermekkel együtt élő családok és személyek száma.
 - * A gyermek nélkül élő családok száma 1949-ben csak 26,8% volt, ez az arány 1980-ban 35,2% lett, 1984-ben pedig 35,6%-ot ért el.
 - * Az 1 gyermekkel élő családok száma az 1949. évi 31,7%-ról 1980-ra 33,7%-ra, 1984-re 32,3%-ra módosult.
 - * A két gyermekkel együtt élők száma az 1949. évi 21,8%-ról 1980-ra 24,8%-ra, 1984-re 26,1%-ra emelkedett.

3. tábla: Családok és a családban élők a gyermekek száma szerint

Év	Összesen	0	1	2	3	4 és több
gyermekkel együtt élő család						
Családok száma						
1949	2385 112	639 558	755 819	520 855	244 285	224595
1980	3027 668	1065 713	1019 512	749 976	141 969	50498
1984	3058 000	1088 000	989 000	797 000	144 000	40 000
Gyermekek száma, fő						
1949	3629 107	–	755 819	1041 710	732 855	1098723
1980	3183 432	–	1019 512	1499 952	425 907	238061
1984	3198 250	–	989 000	1593 700	433 350	182200

Adatforrás: 1980. évi népszámlálás 23. Háztartás és család adatok, I. KSH 1980 évi népszámlálás Összefoglaló adatai, Budapest, Statisztikai Kiadó Vállalat, valamint az 1984. évi mikrocenzus adatai.

A 100 családra jutó családtagok száma folyamatosan csökkent 1949–1980 között. Változását alapvetően a gyermekszám mozgása befolyásolta. (8. ábra) Ezenkívül figyelembe kell venni a megváltozott házassági gyakorlatot, azt, hogy a gyermekek kiválnak családi környezetükből, új családot kezdenek és hamarabb, mint az 1940-es, vagy az 1950-es években. Ennek ellenére a meghatározó a gyermekszám módosulás: *a 100 családra jutó gyermekszám az 1949. évi 152 főről fokozatosan süllyedt, 1960-ban már 126 főre, 1980-ban pedig 105 főre, az 1949. évi 69%-ára.* A teljesség kedvéért említjük Andorka Rudolf: *Gyermekszám a fejlett országokban* c. munkáját. A 289. oldalon megadja a 100 (15–49 éves házass) nőre jutó gyermekek számát.

Adatai szerint:	1949-ben	219 fő,
	1960-ban	198 fő,
	1970-ben	179 fő,
	1980-ban	172 fő
	(gyermek) jutott 100 házass nőre	
	az 1980. évi adat az 1949. évi 78,5%-a.	

Végül tanulságos lehet az az adatsor is, amit a Magyar Statisztikai Évkönyv 1984–1987. évi számai alapján állíthatunk össze, kiegészítve azt az 1980. évi népszámlálás 36. kötetének 1970-re vonatkozó adatával. Ezek szerint a 15 éves és idősebb házass nőkre jutó *élveszületett* – tehát nem a velük élő – gyermekek száma így alakult:

4. tábla: Élveszületett gyermekek átlagos száma a 15 éves és idősebb házass nőkre számítva

Év	fő	az 1949. évi %-ában
1949	2,57	100,0
1960	2,32	90,3
1970	2,01	79,8
1975–1979 átlaga	1,94	75,5
1980–1983 átlaga	1,89	73,5
1984–1987 átlaga	1,88	73,2

Úgy gondolom, hogy nem kell igazságot tenni az egyes adatok között. Annyi *biztosan* állítható az ismertett adatokból, hogy az átlagos családnagyság kisebb lett 1988-ig, 1955-höz képest mintegy *egyharmaddal*.

Mit mutat a nemzetközi összehasonlítás, főként a minket érintő régióban? Erre az összehasonlításra a teljes termékenységi mutatószámok esetében van lehetőségünk.

- A teljes termékenységi együttható Magyarországon 1950–1985 között a népesedési folyamathoz hasonló trendet írt le. A teljes termékenységi együttható 1950-ben 2620 volt (ami azt jelenti, hogy egy nő 2,6 gyermeknek adhatott életet, illetve 1000 nő 2620-nak). Ez az adat 1956–57-ben zuhanásszerűen, majd 1966-ig folyamatosan csökkent. 1967–1976 között kissé emelkedő és ingadozó adatsort láthatunk: a teljes termékenységi adat 2300 körüli volt. Végül 1977-től (amikor a teljes termékenységi adat 2170, amely az 1950. évinek, 83%-a) fokozatosan csökken a mutató, a mélypont az 1984. évi, a sor befejező, 1985. évi 1831-es mutató az 1950. bázis évnél 70%-a volt.
- Érdemes megfigyelni, hogy az összehasonlításba bevont *szocialista országok* 1950. évi teljes termékenységi mutatószáma mennyivel magasabb, mint Magyarországon ugyanebben az évben. Lengyelország 1950. évi mutatója 39,7%-kal, Csehszlovákiáé 16%-kal, Románia – első – 1956. évi adata pedig 17%-kal volt magasabb, mint nálunk. Fontos annak tudatosítása, hogy ezek az országok a teljes termékenységi mutató magasabb szintjéről indultak a szocialista társadalmi rend felépítési szakaszába. (9. ábra)
- Az átlagos családnagyság csökkenésének érzékeltetését megkönnyíti, ha a részletező adatokat összevonnak, átlagoljuk az alapvető történelmi időpontok és időtartamok szerint. Ezeket mutatja be a 5. tábla.
Az 5. táblából látható, hogy a táblázatban szereplő három szocialista országban mennyivel több gyermeket szült egy nő, mint Magyarországon. Ez az adat Lengyelországban (1957–85. év átlagában) 26,2%-kal volt több; Romániában 26,9%-kal volt több; Csehszlovákiában 16,2%-kal volt több.
- Ki kell emelni azt is, hogy a három szocialista országban egy év kivételével minden évben magasabb volt a teljes termékenységi mutató mint nálunk. Sőt, volt olyan év is, amikor 82%-kal haladta meg Magyarország azonos évi (1967. évi) mutatóját. Ez egyben azt is jelenti, hogy ezekben az országokban a csökkenés ellenére a mélypont nem volt akkora, vagy nem olyan elhúzódozó időtartamú mint Magyarországon. Ez a megfigyelés is egybevághat az 1. pontban és az 1. táblában szereplő adatokkal és az ott levont, vagy azokból kikövetkeztethető tanulságokkal. (A részletes adatokat a 6. tábla tartalmazza.)

5. tábla: A teljes termékenység átlagos mutatói néhány szocialista országban

S o r	Évek átlagos időtartama	Egy azonos korú nőfői született gyermekszám										
		Magyarországon		Lengyel- ország	Cseh- szlová- kia	Romá- nia	Lengyel ország	Cseh- szlová- kia	Romá- nia	Magyar a		román
		1950- 1956 év %-ában	fő							lengyel	cseh	
a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k		
01	1950-1956 (7) év átlaga	2,681	100,0	3,591	2,955	3,028	133,9	110,2	112,9	74,7	90,4	88
02	1957-1966 (10) év átlaga	1,962	73,2	2,904	2,443	2,208	148,0	124,5	112,5	67,6	80,4	88
03	1967-1976 (10) év átlaga	2,082	77,7	2,254	2,235	2,894	108,3	107,3	139,0	92,4	93,2	71
04	1977-1985 (9, 6, 7) év átlaga	1,901	70,9	2,250	2,213	2,408	118,4	116,4	126,7	84,5	85,9	78
05	1957-1985 (29, 27, 26) év átlaga	1,984	74,0	2,503	2,306	2,518	126,2	116,2	126,9	79,3	86,0	78

6. tábla: A teljes termékenységi együttható alakulása
(ezer nőre jutó gyermek) 1950-től

Év	Magyar-ország	Len-gyel-ország	Cseh-szlovákia	Románia	L. o. adata a magyar	Csehsz. Rom. %-ában	Magyarország		
							1950=100%	Előző év =100%	
1950	2620	3660	3043	..	139,7	116,1	..	100,0	100,0
1951	2540	..	3286	129,4	..	96,9	96,9
1952	2480	..	2968	119,7	..	94,7	97,6
1953	2750	3605	2871	..	131,1	104,4	..	105,0	110,9
1954	2970	3580	2834	..	120,5	95,4	..	113,3	108,0
1955	2820	3605	2846	..	127,8	100,9	..	107,6	94,9
1956	2590	3505	2835	3028	135,3	109,5	116,9	98,9	91,8
1957	2290	3485	2752	2733	152,2	120,2	119,3	87,4	88,4
1958	2180	3355	2572	2589	153,9	118,0	118,8	83,2	95,2
1959	2080	3455	2387	2432	166,1	114,8	116,9	79,4	95,4
1960	2020	2980	2394	2335	147,5	118,5	115,6	77,1	97,1
1961	1939	2830	2380	2174	146,0	122,7	112,1	74,0	96,0
1962	1794	2715	2344	2037	151,3	130,7	113,5	68,5	92,5
1963	1818	2695	2503	2006	148,2	137,7	110,3	69,4	101,3
1964	1805	2570	2512	1961	142,4	139,2	108,6	68,9	99,3
1965	1807	2520	2369	1906	139,5	131,1	105,5	69,0	100,1
1966	1877	2430	2221	1903	129,5	118,3	101,4	71,6	103,9
1967	2008	2325	2087	3657	115,8	103,9	182,1	76,6	107,0
1968	2060	2240	2008	3633	108,7	97,5	176,4	78,6	102,6
1969	2042	2200	2045	3194	107,7	100,1	156,4	77,9	99,1
1970	1962	2200	2065	2886	112,1	105,2	147,0	74,9	96,1
1971	1912	2225	2140	2660	116,4	111,9	139,1	73,0	97,5
1972	1930	2240	2220	2550	116,1	115,0	132,1	73,7	100,9
1973	1950	2260	2380	2440	115,9	122,1	125,1	74,7	101,0
1974	2320	2260	2510	2722	97,4	108,2	117,3	88,5	119,0
1975	2380	2280	2460	2620	95,8	103,4	110,1	90,9	102,6
1976	2260	2310	2430	2580	102,2	107,5	114,1	86,3	95,0
1977	2170	2260	2360	2520	104,1	108,8	116,1	82,8	96,0
1978	2080	2200	2360	2520	105,8	113,5	121,2	79,4	95,9
1979	2020	2250	2330	2480	111,4	115,3	122,8	77,1	97,1
1980	1920	2260	2160	2430	117,7	112,5	126,6	73,3	95,0
1981	1880	2220	2100	2350	118,1	111,7	125,0	71,8	97,9
1982	1780	2310	2100	2150	129,8	118,0	120,8	67,9	94,7
1983	1730	..	2070	119,7	..	66,0	97,2
1984	1700	64,9	98,3
1985	1831	69,9	107,7

Adatforrás: Andorka Rudolf: Gyermekszám a fejlett országokban, Gondolat, 1987. 337-338. oldal.

2. A gyermekek eltartási költségei

„A népesedés és a népesedés-politika” (tanulmányok). Szerkesztette: Kulcsár Kálmán. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1983. c. kiadvány 96–97. oldalán témánkkal kapcsolatban így ír: A családok közötti „hátrányok egy része abból adódik, hogy a gyermeknevelés családi költségét a társadalom csak kis részben fedezi.” „Megállapítható, hogy a kétgyermekes családok jövedelmi színvonala *egy fogyasztási egységre* mintegy háromnegyede-negyötöde (77-82%-a), a háromgyermekeseké kétharmada (66-68%-a), a négy és többgyermekeseké pedig fele (48-54%-a) azoknak a családokénak, ahol nincs eltartott gyermek.”

7. tábla: Egy fogyasztási egységre számított személyes jövedelem alakulása (Eltartott gyermek nélküli aktív háztartás = 100%)

Év	Egy fogyasztási egységre jutó személyes jövedelem			
	1	2	3	4 és több
	eltartott gyermekű családban a gyermektelen család %-ában			
1962	88	79	67	52
1967	90	82	68	54
1972	86	77	66	47
1977	84	78	67	48

Az idézett kiadvány – a 101. oldalon – megállapítja továbbá, hogy „a családi pótlék ... nagysága ... nem elegendő ahhoz, hogy funkcióját betöltse.” Ezt követ egy idézet az „Életszínvonal, 1960–1980” c. KSH (1981) kiadványból a 101–102. oldalon: „A családi pótlék ... fékezi a családok gyermekvállalási kedvét.” Végül megemlítek *egy számítást az 1985. évről*, amikor az új családi pótlék hatását vizsgálták az eltartási költségek szempontjából. Ebből kiderül, hogy az egy fogyasztási egységre jutó gyermekesek jövedelme

- az egygyermekes családban 71%, vagyis 29%-kal *rosszabb*, mint a gyermeket nem nevelőké;
- a kétgyermekes családokban 56%, azaz 54%-kal *alacsonyabb*,
- a háromgyermekes családokban 49%, azaz 51%-kal *kevesebb*, mint a gyermektelen családoké.

A magyar családok a nem megfelelő család- és szociálpolitika következtében a gyermekszámtól függő, ismertetett életszínvonal-különbséget tekintették annak az anyagi bázisnak, annak a döntési forrásnak, amelynek tudatos választásával meghatározhatták életszínvonalukat. És ez a döntés a gyermekszám

függvényében romló életszínvonal miatt egyértelmű lehetett: az egy, vagy az egy se. Talán nem is volt ez döntés hanem csak engedelmeskedtek a betáplált szituációnak? Az igazi döntés a feltételek meghatározásában, a körülmények kialakításában volt? Itt az ítéletet a körülmények kialakítói hozták meg, a végrehajtó már csak tudomásul vette az elkerülhetlent, beleegyezett abba, amit kívántak és igényeltek tőle. (10. ábra)

3. Az átlagos családnagyság és az életszínvonal változásának kapcsolata

Elérkeztünk oda, hogy egy lényeges probléma ajtaját feszegessük: arra a kérdésre keressük a választ, hogy mennyi volt Magyarországon a „vér” díja, vagyis a *meg nem született gyermekek következtében mennyivel költhettek többet ma-gukra az élők, mennyivel élhettek jobban ezen egyetlen tényező miatt 1957–1985 között, mint 1949.*, illetve az 1950–1956 évek között? Másként is megfogalmazva, ugyanezt így is kérdezhetjük: mennyivel nőtt amiatt az életszínvonal az 1957–1985 években, hogy 1949-hez, illetve az 1950–1956 évek átlagához képest 26%-kal csökkent a gyermekszám. Érdemes az átlagos gyermekszámmal kapcsolatos ismeretünket a 4. és a 8. tábla adataival kombinálni és keresni a választ arra, hogy hány családot és milyen mértékben érintett a változás. A számítás előtt azonban célszerű néhány „elméleti” megfontolást leszögezni.

- A családok életszínvonalának növelése úgy következik be, hogy a döntést motiváló különböző érvek mérlegelésére *nem* születnek meg a gyermekek. E sajátos körülmények miatt tehát csak az számítható ki, hogy mennyi gyermeknek kellett *volna* születnie – mondjuk – a kezdő (bázis) év(ek) átlagos családnagyságát figyelembe véve, mennyi született meg valójában és e kettő különbségként mennyivel javult az így viselkedő, az így döntő családok életszínvonala a bázis időszak átlagos családnagyságához képest (vagyis a meg sem született gyermekek miatt).
- Az előbb elmondottakból az is felismerhető, hogy fontos a bázis időszak – gyermekenként változó – családnagysága és egy-egy gyermeknagyság-kategóriában a *családok száma*, fontos továbbá az az életszínvonal, amelyből kiindulva határozzák el a házasság előtt állók, hogy *nem követik* – volt – otthonuk családnagyságát kialakító gyakorlatát, ahol érzékelték emiatti nehézségeiket és tapasztalhatták, hogy saját fészkiüknél kisebb családokban mennyivel könnyebben éltek barátaik, ismerőseik.
- Lényeges annak tudatosítása is, hogy az életszínvonal növelési lehetőségének ebből a forrásából nem minden család részesedik, hanem csak azok, akik nagy családból jöve, vágyaikat követve kisebb családban élnek le éle-

tüket, illetve, akik motivációs szuggeszióra, elképzelt aggodalomból megakadályozzák a nagyobb család kialakulását.

Végül is mit érzékelnek tehát a döntés előtt állók, mi az, ami vonzza akarataikat, mit látnak maguk előtt, amit követni óhajtanak? Ezt mutatja be a 8. tábla.

8. tábla: Jövedelemszint változás, ha a gyermekszám változik a családban

Sor	Családnagyság	0	1	2	3	4 és több
		gyermekes családra nő vagy csökken, akkor a család életszínvonala (...%-ra) nő, vagy csökken. Az (a) oszlopban lévő családnagyság életszínvonala = 100,0%				
	a	b	c	d	e	f
01	0	100,0	81,0	65,0	52,0	36,0
02	Ha 1 gyermekes	123,5	100,0	80,0	64,2	44,4
03	2 család-	153,8	124,6	100,0	80,0	55,4
04	3 ról	192,3	155,8	125,0	100,0	69,2
05	4 és több	277,8	225,0	180,6	144,4	100,0

A motivációs szuggeszió során – a 9/b tábla szerint – az jelenik meg a döntést hozó képzelete előtt, hogy

– Ha valaki nem vállal gyermeket, akkor

- * amennyiben 1 gyermekes családból jön, életszínvonala a (volt) egygyermekes családjának 123,5%-a lesz, vagyis egyötöddel jobban élhet (lásd: 02 sor c illetve b oszlopának adatát);
- * ha 2 gyermekes családi fészekből kilépve alakít új családot, akkor életszínvonala a (volt) kétgyermekes család 153,8%-a lesz, vagyis másfélszer jobban élhet (lásd 03. sor d–b oszlopának adatát);
- * ha 3 gyermekes családból lép ki, akkor életszínvonala a volt 3 gyermekes családjuk 192,3%-a lesz, vagyis kétszer jobban élhet;
- * ha 4 gyermekes családot hagyott maga után, akkor életszínvonala a volt 4 családós lehetőség 277,8%-a lesz, háromszor jobban élhet.

– Ha valaki 3 gyermekes családból jön (a tábla 04 sora szerint) és

- * 0 gyermeket vállal, életszínvonala a volt 3 gyermekes családok életszínvonalának 192,3%-a, vagyis kétszerese lesz;
- * 1 gyermeket vállal, életszínvonala a volt 3 gyermekes család 125,0%-a lesz;
- * 4 gyermek esetén a volt család életszínvonalának 69,2%-a lesz.

Nem részletezzük tovább a 8. táblából szerezhető tanulságokat, abban a figyelmes olvasó megtalálhatja valamennyi – számításunk szempontjából fontos – családnagyság életszínvonal-változásának nagyságát a gyermekszám növekedésének vagy csökkenésének függvényében. Végző összegzésként arra hívjuk fel a figyelmet, hogy bár minden család külön-külön dönt, döntése végül összegződik és egy ország méretét, potenciálját határozza meg az emberi tényező oldaláról. Végül is 1949, illetve 1950–1956 évek átlagához képest a családnagyság változása és az ehhez tartozó fogyasztási (jövedelmi) szint különbség következtében Magyarországon a fortélyos félelem, az ügyeskedő fogyasztói vágyódás hatására 900 000-nél több család életszínvonala átlagosan 85–109%-kal lett magasabb.

Ha egy-egy család Magyarország egy atomja – mini Magyarország, vagy miniatűr Magyarország – akkor egy emberöltő alatt elveszett a családok 1/3-a–1/4-e–1/5-e. Ez az időszak a hús-vér Trianon, az intenzív országvesztés ideje. A vérdíj az 1949.évi illetve az 1950–1956 évi átlagos életszínvonalhoz képest elérhető 85–109%-os növekedés volt, a vérdíj következménye pedig a volt családok, a volt „nevelő-félszkek” nagyságához képest az új családok méretének zsugorodása egynegyeddel-egyötöddel.

Ha az áttekintett történelmi időszakaszt kissé jobban szemügyre vesszük, azonnal észrevehető, hogy a nagy változás, az új, csökkentett gyermekszám azonnal kialakul. Az első évtizedben, 1957–1966 között lecsökken 2-re. Ez az évtized az, amikor egy újult nemzet elveszíti önmagát, 10 év alatt több mint 1,6 millió abortuszt követnek el. Ettől kezdve ez a családnagyság „beáll”, ez a méret ráfagy a magyar glóbuszra, erre alapozott erkölcsöt, szokást és államigazgatást, „jogrendszert” követ egy személyiségéből teljesen kifordult ország. (Egyébként a beállt, új alacsony 1,984-es gyermekszámot már biológiailag is „művészet” lett volna tovább csökkenteni.)

Az abortusz engedélyezése kétségtelenül nem volt öncélú próbálkozás, nem volt az emberi jogok kiterjesztésének jámbor fejleménye. Életbe léptetésével lehetett megvalósítani a kívánt és szándékolt célt, a politikai elégedetlenséget okozó, a gazdasági feszültséget kiváltó alacsony életszínvonal megszüntetését, stimulálását egy emberöltőnyi időre, tehát egy eléggé hosszú történelmi szakaszra. Az abortusz segítségével érték el az átlagos családnagyság szintjének *állandó csökkentését*. Ennek logikus (mintegy gazdasági törvényszerűségként ható) következménye lett, hogy a régi (magasabb) és az új (alacsonyabb) országos családnagyság közötti különbség (indexelméleti nyelven, a negatív irányú arányeltolódásból adódó értékkülönbség) képezze a *családok* életszínvonal-emelésének egyik gazdasági forrását. Vagyis biztosították azt, hogy az 1950–1955 évek között (a bázis) átlagos családnagyság, valamint az újonnan (mondjuk az

1985–1989 évben) kialakult átlagos családnagyság közötti különbségből adódóan (még azonos, illetve változatlan, vagy kissé mérséklődő családi összjövedelme esetén is) az egy családra jutó jövedelmi szint *relatív*en – családon belül egy-egy személyre – több legyen. (Ezt gyakorlati példán könnyen megérthetjük: 1955-ben mondjuk 5-tel, 1989-ben pedig 2-vel, 3-mal kell a családi jövedelmet elosztani.)

Az 1955–1989 évek életszínvonala, mint az kifejtettük az átlagos családnagyság megváltoztatásán, tehát mindenképpen egy mélypontig eljutó tényen nyugodott. Vagyis csak addig biztosított forrást a családon belüli tagoknak, amíg a magyar átlagos családnagyság ezen legalacsonyabb szinten nem stabilizálódott. Vagyis: egy emberöltőig. Addig, amíg a családtagok egy főjére jutó jövedelemforrás ki nem apadt. E koncepció ereje egyben a gyengéje is volt, egyenletes és állandó igénybevétele esetén – és Magyarországon az események így alakultak – működésbe lépett a *biológiai* korlát. Az abortusz általánossá válása után 25 évvel, vagyis 1980 körül egyre sűrűsödtek a gazdasági problémákra hivatkozások. Kétségtelenül ilyenek is voltak, nálunk, a környező országokban és a távoli régiókban. Az olajárrobbanás, majd a „begyűrűződő” kedvezőtlen gazdasági hatás mindent elsöprő ereje a hazai közérzetben azonban *csak* ezzel nem magyarázható. Valójában az említettek mellett arról is szó volt, hogy az *átlagos családnagyság további csökkentési lehetősége megszűnt*, a problémák megoldásának ez az útja teljesen lehetetlenült. Ez az igazság támaszt kap a hozzánk történelmileg, területileg, társadalmi berendezkedésüket tekintve közelálló országok (azonos időszakban megfigyelhető) sorsának tanulságaiból. Ezek az országok nem a nálunk ismertetett utat járták, hanem az életszínvonal romlását. Magyarország egy emberöltő alatt ezeréves történelmének legjelentősebb embervesztését szenvedte el. Hatására nemcsak a magyar nép életeréje roppant meg, nemcsak az elmúlt 38 év volt a stagnálás és a retardáció időszaka. Véleményem szerint a lényegét kendőzi el, ha stagnáló korszakról, paternalista társadalomirányításról beszélünk. Hol van ott atyaság, ahol nem szó, hanem betű szerint igaz a költő szava: „... felfalják népem maradékát, bőrét lenyúzzák, csontját összetörik ... felaprózzák mint a húst a fazékban, a pecsenyét a lábában”.

V. VÉGSŐ TANULSÁGOK

Mi *nem azt mondjuk, hogy a kényszerszülést vezessük be*. Állításunk és kérésünk lényege más. Azt mondjuk: a mai társadalom eléggé fejlett ahhoz, hogy *a nem kívánt gyermek fogamzását gátolja meg*. Azt mondjuk, hogy a machiavellista állam politikai-hasznossági szempontja (a pártérdek) nem aljasíthatja, nem züllesztheti le a magyar egészségügyi, orvosi, jogi, közigazgatási

értelmiséget arra, hogy gyilkos eszköze legyen az államérdek *primitív* érvényesítésének. Mi tehát a „bunkó”-stílus és modor, a cél érdekében alkalmazott eszköz ellen tiltakozunk. Azt mondjuk: ahhoz, hogy az orvos a klasszikus orvosi eskünek (a hippokratészi eskünek) megfelelhessen, a jogban megszünjenek a tudathasadásos, ellentmondó anomáliák, ahhoz ma már minden eszközzel rendelkezik a modern társadalom. És az állam így is elérheti jogos céljait! Azt mondjuk: hogy „a szellemek kialudt világát” (Vörösmarty-parafrazis) ismét lángralobbantsuk, éppen azt kell tudatosítani, hogy itt két dologról van szó! Aki nem akar gyermeket, az ne az orvosgyógyászat sebészeti eszközeivel, hanem eszes természetének megfelelően más – megengedett(ebb) – eszközzel érje el. Azt is állítjuk, ha ezt ilyen határozottan nem mondjuk ki, a gondolkodás ferdeségét sosem egyenesíthetjük ki, az összekavart fogalmakat sosem tehetjük helyükre, a legszentebb emberi tevékenység, a gyógyítás adományát sosem emelhetjük fel az őt megillető helyre.

A MAGZATI ÉLET

Dr. Vass Miklós

főorvos, Egészségügyi Gyermekotthonok Országos Módszertani Intézete

Mondhatjuk, hogy a méhen belüli fejlődés mindig foglalkoztatta az emberiséget. A mai napon csak röviden, vázlatosan arra térnék ki, ami a mai ismeretünk a magzat méhen belüli fejlődéséről, életéről. Az elmondandó tapasztalatokat, eredményeket részben állatkísérletek, részben az emberi, spontán vetéléssel korán világra jött magzatok és a szervezeten kívüli megtermékenyítések szolgáltatják.

Amikor a megérett petesejtet az érett ondósejtek közül a leggyorsabban, legcélirányosabban mozgó, azaz a legnagyobb vitalitással rendelkező ondósejt megközelíti, azon egy domb, az ún. termékenyítési domb keletkezik. Ezen a ponton hatol be a spermium a petesejtbe. Amint ez megtörténik, a termékenyítő ondósejt hatására a petesejt körül kialakuló termékenyítési hártya megakadályozza, hogy még egy ondósejt bejuthasson a petesejtbe. Az ondósejt egy enzimet, oxydase-t visz a petesejtbe, aminek a hatására a petesejt O_2 fogyasztása kb. hatszorosára nő meg. Így alakul ki az az anyagcsere-folyamat, ami a további fejlődés, osztódás alapja. Felmerülhet valakiben a fizikai ingerre, rázásra, tűszúrásra bekövetkező sejtosztódás lehetősége is. Ilyen valóban van, de ez a pete-plasma colloidjának a változásából adódik és az előbb elmondott anyagcsere-változásokat nem hozza létre. Az ondósejttel történt megtermékenyítés után tehát e petesejt minőségileg más lesz, mint volt a megtermékenyítés előtt. Ezt követően kezdődik a petesejt fejlődése. Először nézzük meg röviden a petesejt fejlődését még a beágyazódás előtt.

A megtermékenyített petesejt, a zigóta már a beágyazódás előtt fejlődésnek indul, ami kb. a 4. és 10. nap között jön létre. A zigóta a petevezetékben, azaz a méhkürtben és a méhben található folyadékban szabadon úszik. A folyadék áramlik, de az áramlás fenntartását biztosító tényezőket még nem ismerjük teljesen. Ennek, valamint a petevezeték mozgásának és a petevezeték-méh közötti átmeneti rész szűkebb voltának a jelentőségére már a 30-as, 40-es években utaltak. A mechanizmus pontosabb részleteit azonban csak mostanában ismertük meg. Így tudjuk, hogy a petevezeték különböző részeinek a lekötése oly módon, hogy a lekötések az embriót a petevezetékben visszatartják, az embrió fejlődésére gátló hatással vannak. Mivel a petevezetékben haladó petesejt közben fejlődik is, ez azt jelenti, hogy a petevezeték különböző szakaszainak más és más jelentősége az embrióra nézve, azaz a fejlődés meghatározott idejében az embriónak meghatározott helyen kell lennie! Ez bizonyítja az embrió és a környezete közötti időbeli megfelelést, a szinkronizációt. Azt már tudjuk, hogy a petevezeték- és méhfolyadék összetétele és mennyisége hormonális hatástól függ. Mivel pedig a terhességi változások is hormonális jellegűek, feltételezhe-

tő, még ha ez nem is bizonyított, hogy a petevezeték és méhfolyadék összetételének és mennyiségének is van szerepe a beágyazódás előkészítésében.

Kezdetben az embrió fejlődése sejtoszlások sorozatából áll: ez az ún. barázdálódás. A sejtoszlások sebessége változó. Már két, ill. négysejtes állapotban is igen sok változás következik be. Ez kb. az első két nap. Igazolni lehetett pl., hogy a petesejtben (radioaktív izotoppal történt megjelöléssel) egy új, minőségi változást jelentő polipeptid komplexum jelenik meg. Tudjuk, hogy a 2. barázdálódási sejtoszlásig a fehérjeszintézis anyai mRNS, azaz az anyai sejtben, cytoplasmában levő gének segítségével történik. Legújabb ismereteink szerint tehát csak ezt követően aktiválódik, lép működésbe az embrió saját mRNS képzése. Éppen ezért sokan ezt a fejlődési időpontot tekintik az új egyed önálló élete kezdetének, mert csak ettől kezdve tartják a változásokat az anyai és apai együttes genetikai információn alapuló megnyilvánulásának. Tudnunk kell azonban azt is, hogy már az eddig bekövetkezett változások is az ondósejt hatására jönnek létre és nem attól függetlenül.

Igazolni lehetett, hogy a petevezetékben és a méhfolyadékban található, akár csak kísérletesen odajuttatott anyag (pl. glicin vagy radioaktív ionok), már a kétsejtes állapotban megjelennek az embrióban is. Arra is van bizonyítékunk, hogy a terhesség bizonyos anyagoknak a méhfolyadékban való mennyiségét is befolyásolja, megváltoztatja. Ez pedig fontos tényező, ugyanis a méhfolyadékban jelen levő anyagok részben közvetlenül is hatnak az embrióra, mert nemcsak a méhfolyadékban, de az embrióban is megjelennek. Mondhatjuk tehát, hogy már a kétsejtes embrióban olyan tulajdonságok, működések igazolhatók, amelyek elsődlegesen a petesejtben nem voltak és amelyek az apai ivarsejtek hatására vezethetők vissza. Ezen ismeret alapján az embriót már a kétsejtes stádiumban is új élőlénynek, embernek kell tekintenünk.

Amikor az embrió eléri a 8 vagy 16 sejtből álló fejlődési fokot, a megtermékenyítést követő 3., 4. napon, a sejtek egymáshoz való viszonyában változás áll be. A sejtek ellapulnak, egymással nagyobb felületen érintkeznek, az embrió felülete elsimul, ún. kompaktálódik. Ennek jelentősége van:

1. a sejtek közötti kapcsolatok megváltozásában,
2. a blastomérák, azaz az embrió ekkori sejtjei sejt közötti állományának a megjelenésében,
3. az elsődleges differenciálódásban (az ún. trophoblastok és embrioblastok kialakulásában, elkülönülésében).

Ez az elsődleges differenciálódás fogja előkészíteni a következő fejlődési fokon, az ún. cavitatiót, az üregképződést, amely az ún. blastocysta kialakulásához vezet. Ez az 5. barázdálódási sejtosztódással esik egybe, kb. a megtermékenyítést követő 4. napon. A kialakult üregben folyadék van, amelynek összetétele aktív ion-pumpának, azaz energia-igényes enzim működésnek a segítségével jön létre.

A beágyazódás előtti embrió tehát rendelkezik a kívülről jött anyagok feldolgozásához, anyagcserejéhez szükséges enzimekkel. (Pl. microsomalis citochrom-P-450, sőt vannak a sugárhatásra létrejövő DNS károsodás helyrehozásához szükséges enzimek is.) Kísérletek alapján igazolt, hogy az anya-állat serumfehérjei és ellenanyagai kimutathatók az embriókban már a beágyazódás előtti életszakaszok különböző fázisaiban.

Az aktív anyagcsere bizonyítására érdemes megemlítenünk, hogy anyagoknak a balstocystába történő bekerülése nem teljesen függ az anyagok molekulasúlyától, mert szerepet játszik benne az anyagnak a lipoidokban való oldhatósága, az ionizációs foka, stb. Bizonyító erejű még, hogy a balstocystában és a méhfolyadékban lényeges pH-különbség van.

Érdemes megjegyezni, hogy egyenlőtlenül barázdálódott vagy sejttörmelékes embrióból is folytatódhat a fejlődés egészséges utód kialakulásához, azaz észrevehető rendellenes szerkezetből az embrió további épségére vonatkozólag nem lehet következtetéseket levonni.

A kb. 8-16 sejtből álló morulának nevezett embrió petevezetékben történő fejlődése ezzel befejeződik és lassan átvándorol a méhüregbe.

Ezután a fiatal embrió a fajra jellemző típusú ún. lyticus aktivitással beágyazódik az endometriumba, az anyaméh nyálkahártyájába. Ettől kezdve úgy is értelmezhetjük az embriót, mint önálló implantatumot.

Az anyaméhbe történő beágyazódást követi a szervek fejlődése. Ha a szervek fejlődésének a kezdetét nézzük, a következőket láthatjuk:

- kb. 3-4 hetes korig létrejön az agykezdemény,
- a szemhólyag és lencsehólyag,
- a szívcső és szív működés,
- a tüdőtelep,
- a májtelep,
- a hallólemez,
- a pajzsmirigy,
- a vörösvértest-képzés.

A szervek fejlődése tehát korán indul meg és kb. a 11-12. hétre be is fejeződik.

Már a 4,2 mm nagyságú emberi embrióban, a 28. napon a nervus trigeminusnak nevezett ideg mind a három ágával jelen van. Ennek az idegnek más agyidegekkel való kapcsolata már az 5. terhességi héten kimutatható. Az 5. terhességi hét végén, a 7 mm hosszú embrióban a karkezdeménybe a gerincideg már belenőtt. A 6. héten, amikor az embrió már 10 mm-es, az ideg eléri már a kezeket. Ekkor az idegrostok mikroszkópiusan már könnyen, ezüst-festés nélkül is felismerhetők. A bőrben a fájdalomérző idegrostokra jellemző finom idegvégződészek igazolhatók.

Az első, agyból levezethető elektromos jelzés ugyancsak a 6. terhességi héttől kezdve mérhető.

A 6-7 hetes spontán vetélések útján világra jött embriókban megfigyelték, hogy bőringerléssel, elsősorban a n. trigeminus nevű ideg területén reflexes választ lehetett kapni. Ha őket hajszállal az arcon vagy a felső ajkon megérintik, megrándulnak, akár el is fordítják a fejüket. Ebből a tényből arra lehet következtetni, hogy már nagyon korai fejlődési szakaszban sem zárható ki a fájdalomérzés, még ha a fentieket nem is tarthatjuk erre nézve egyértelmű bizonyítéknak.

Kb. a 12. terhességi hétre az embriónak már minden szerve kifejlődött. A teste is fejlett és önálló, kifejlett érrendszere van. Kimutatható a bőrzékelése, amit bizonyít, hogy a száj körüli ingerlés kiváltja a karok és a törzs behajlítását, mint védekező reakciót. Nyelő- és légzőmozgása van, a száját nyitja. A hossza ekkor kb. 8 cm. Ettől az időtől kezdve már csak szervnövekedés van.

Kb. a 16. héttől kezdve, amikor a fejtető-far hossza nagyjából 14 cm, a fogóreflex már megvan, és az egyensúlyszerv is fejlett. A mozgásában nyugalmi és aktív ritmus vehető észre. A légzőizom beidegzése is befejeződött. Ingerlésre homlokráncolás, grimasz, sőt elfordulás is kiváltható.

A 22. héten a foetus, a magzat súlya 500 g, a hossza 23 cm. Ebben a korban már tud sírni, szopja az ujját és „kortyol” is. Kb. ez az az időpont, amelyik előtt a magzat az anyaméh nélkül ma még nem tud életben maradni.

A 28. terhességi héten	a súlya 1 300 g,	a hossza 38 cm,
a 32. héten	a súlya 1 800 g,	a hossza 44 cm,
a 36. héten	a súlya 2 700 g,	a hossza 50 cm,
a 40. héten	a súlya 3 400 g,	a hossza 54 cm.

Amint láthatjuk, a fejlődése folyamatos.

Szeretnék még említést tenni a méhmagzat pszichológiájáról is. Újabban a pszichológusok véleménye az, hogy az újszülött a megszületéskor nem „tisztalap”-pal indul, azaz már a méhen belüli életben is igen sok tapasztalatot nyer, tanul.

Megfigyelték pl., hogy ha az anya izgatott, a magzat a méhben aktívabban mozog. A magzat pulzusa szaporább lesz, ha az anya lépcsőn megy föl. Ismert tény, hogy a magzat az anyaméhben a zajokra, a zenére reagál: gyorsabban kezd mozogni. Hirtelen zajra meg is tud ijedni. Az előzőkben szó volt arról, hogy már igen korai embrionális korban megfigyelték, sőt igazolták a magzat ingerekre adott válaszát. Úgy említettük, mint fájdalomérzést. Ha a reakciót fájdalomérzésként nem is tudjuk sem igazolni, sem kizárni, azt biztosan mondhatjuk, hogy a magzat „válaszol” a külvilág ingereire.

Az anyaméh tehát nem csendes világ. Pszichológiai laboratóriumok figyelmesen vizsgálták a környezet hatását a magzatra. Hogyan hat rá a hang, a zene, a szó? Ezen kutatók számára már nem kétséges, hogy a magzat hallgatja, amit beszélünk. Azaz, ő nem tudat nélküli vegetatív lény, ahogy azt az emberek el-

képzelik. Bizonyítani lehet szerintük, hogy a foetus, a magzat már individuum. A születés tehát nem más, mint egy történés az életében, ami a méhen belül kezdődik és ami után az élete más helyen, a méhen kívül folytatódik. A magzattal tehát már a születés előtt is lehet kapcsolatot teremteni. Igazolni lehet, hogy nemcsak reagál a hangra, de van emlékezőtehetsége és meg is jegyzi a hangot. Ezt bizonyítja, hogy a teljes csendben megszületett újszülött, akit a megszületést követően kb. 35 percen át zajtól távol tartottak, 4 női hang közül felismerte az anyja hangját, amikor őt egymást követően szólították: csak az anyja megszólítására sírt föl, adott hangot. Úgy gondolják, hogy ez egyértelműen jelenti azt is, hogy nemcsak megismeri az anyja hangját, de egyúttal kifejezi azon akarát, hogy ismét akarja hallani az ismert hangot, az anyját. Amerikai kutatók azt is bizonyították, hogy az anya hangját a megszületés után akkor is kiválasztja, ha a kimondott szót a terhesség alatt sohasem hallotta. Ez viszont már azt jelentheti, hogy a méhen belül, a hasfalon keresztül megtanulja az anyja beszédritmusát is.

Egyesek ennél még komolyabb következtetéseket is levontak már. Először azt, hogy ne gondoljuk a magzatról, aki hallgat, nem beszél, hogy nem ért meg semmit. Bizonyos rajzok értékelése alapján ugyanis úgy gondolják, hogy még a teljes idegrendszer kifejlődése előtt is van memória-készsége: a test sejtjeiben rögzíti az élményeket. Ezt a gondolatot a gyermekrajzok alapján vetik fel. Azt tartják, hogy a gyermek kb. 5-6 éves koráig a rajzaiban a méhen belüli életének a különböző stádiumait jeleníti meg. Így pl. a testarányokban, amikor az alakábrázolás kezdetén az arányaiban a magzatra jellemző emberrajzokat rajzolja, pl. ilyen a nagyobb fej, vagy az alakok legyezőszerű rövid tömzsi ujjai. Ez utóbbi az ujjak fejlődésének a kezdetét jeleníti meg, ami kb. az 5-6 hetes magzat kora. Más esetben beszélnek egy magatartászavarral küszködő gyermekről, akinek a rajzaiból arra következtettek, hogy a gyermek hiányol valakit. Az előzmény és a vizsgálat alapján arra az eredményre jutottak, hogy minden bizonnyal ikerterhességből született és itt az iker méhen belüli elhalásának az emlékérről van szó.

Tehát az embernek már a méhen belüli életben is vannak olyan élményei, amelyek a megszületés után felszínre hozhatók, amelyekre visszaemlékezhetnek.

Összegezve: mindebből látható, hogy az emberi lét lehetőségek sorozatából áll. Orvosilag ezért úgy foghatjuk fel, hogy a különböző elnevezések mint zigóta, embrió-kezdemény, embrió, magzat, újszülött stb., nem minőségi lépcsőfok, hanem az emberre minden vonatkozásban jellemző lehetőségekkel rendelkező emberi lénynek általunk felállított fejlődési állomásai.

AZ ABORTUSZ KATOLIKUS SZEMMEL

Dr. Balázs Pál
római katolikus plébános

Tapasztalatokra alapozott meggyőződésünk, hogy a kereszténységnek az étellel kapcsolatos szemléletét és az ebből táplálkozó tanítását – a maga mélységében – általában nem ismerik az emberek. Ez a megállapítás igen sok keresztényre is érvényes; még akkor is, ha hívő engedelmességgel elfogadják az egyház tanításának a konklúzióját: a megengedő vagy a tiltó törvényeket.

A fenti megállapítás arra ösztönöz bennünket, hogy – mielőtt az abortuszról érdemileg szólnánk – vázoljuk fel az emberi élet eredetére, céljára, értelmére és értékére vonatkozó keresztény tanítást.

I. AZ EMBERI ÉLET KERESZTÉNY ÉRTÉKELÉSE

Fogalomtisztázással kell kezdenünk. Nem egyszerűen a magukat kereszténynek vagy katolikusnak mondó emberek véleményét vagy értékítéletét, esetleg többségi véleményét foglaljuk össze; még csak nem is a keresztény emberek bölcséleti erőfeszítéseit, amelyekkel természetes eszük megismerő képességére támaszkodnak, hanem értékelésünk alapja az isteni kinyilatkoztatás.

A kinyilatkoztatásról azt kell tudnunk, hogy benne az Isten, a Szentháromság belső világa, bölcsessége tárulkozik fel az ember előtt, mégpedig személyes közlés formájában. Tehát az ember értelmét, látásmódját, szemléleti horizontját természetfeletti méretűvé tágtja.

A következő kérdés az, hogy a kinyilatkoztatás mire vonatkozik. Két nagy területet világít be: az egyik terület természetes világunk, amely az Isten bölcsességének fényében felértékelődik és természetfeletti perspektívát nyer. A másik terület a természetfeletti létrend világa, ahová a kinyilatkoztatás révén Isten bepillantást enged.

A kinyilatkoztatás mértékét az Isten bölcsessége szabja meg. Ez a mi mérceink szerint kimeríthetetlenül gazdag, de mégsem zavarba ejtő, mert tapintatosan és sértetlenül meghagyja az ember értelmi és akarati szabadságát.

Ez az isteni kinyilatkoztatás csendes alázattal jelent meg a mi világunkban, majd a szentírásban csapódott le mindenkire hozzáférhető módon. Ez az olvasható természetes közelség viszont azonnal felveti az értelmezés problémáját. Valljuk, hogy a szentírás letéteményese, őrzője és értelmezője: az egyház.

A fentiek előrebocsátása után most már feltehetjük a kérdést: a kinyilatkoztatás fényében mit kell tudnunk az emberi élet értékéről? A választ Bernhard Häring professzor alapján foglaljuk össze:

Az emberi élet Isten sokféle ajándéka közül a legértékesebb ajándék. Akinek van érzéke a bibliai teremtéstörténet csodálatos képsorában előadott tanítás

megértéséhez, az valami nagyon nagy igazságra döbben rá: Isten azt nyilatkoztatja ki, hogy az ember az ő felülmúlhatatlan alkotó tevékenységének a csúcscsaként jött létre. Isten az ember teremtéséhez saját magát veszi mintául (vö. Ter. 1,26–27). Ezért az emberre elsősorban nem az jellemző, hogy mennyire hasonlít a többi teremtményhez, hanem az, hogy mennyire hasonlít Istenre. Ez a hasonlóság elsősorban nem külső képbeliséget jelent, hanem értelmes, szabad személyes valónkat fejezi ki. Az ember lényegének kinyilatkoztatása elének vetíti létünk és életünk perspektíváját. Kérdés, hogy csak ennyit tudunk erről, vagy részletekbe menően többet is. A továbbiakban még legalább három dolgot kell figyelembe vennünk. Ezek a következők:

Az első az az üdvtörténeti tény, hogy „az Ige testté lett, és közöttünk élt” (Jn 1,14). Mégpedig a magzati élettől kezdve sorsközösséget vállalt velünk, emberekkel, életünk minden szakaszában és helyzetében. Az emberi élet az Ige megtestesülése által – Jézus Krisztusban – nyeri el legnagyobb méltóságát.

A második dolog az ember személyes életének és testi valójának két megnyilvánulására – az akcióra és a passzióra – hívja fel a figyelmet. Közülük a passzió kifejezés szorol magyarázatra. A passzió szó értelmét nem lehet egyszerűen a köznap „szenvedés” szóval visszaadni. Amíg az akció kiinduló pontja a cselekvő ember, és terminusa általában egy rajta kívül lévő valaki vagy valami, addig a passzió esetében pont fordított a helyzet: általában a kiinduló pont egy rajtunk kívül lévő tényező, és mi vagyunk a másik cselekvésének befogadói. A passzió maga, lehet erkölcsi vagy fizikai értelemben jó illetve rossz, akarattal megegyező vagy azzal ellentétes. – Jézusban az emberi test passzió-képessége korlátlan méretűvé terebélyesedik, ezért a legnagyobb áldozatokra is alkalmassá válik: vagyis Jézus emberi testében a megváltás misztériuma teljesedik be. Ez azt jelenti, hogy benne és általa minden emberi szenvedés értelmet nyer.

És végezetül harmadszor: Jézus transzcendenciára való feltámadása az emberi test tökéletes és romolhatatlan metamorfózisát hirdeti.

Összegzőképpen meg kell állapítanunk, hogy az emberi élet értékének az alapját Istenhez fűződő ontológiai viszonya adja meg, amit fokoz az inkarnáció ténye, és amit teljessé tesz Krisztus húsvéti megdicsőülése. (Itt jegyezzük meg, hogy a kereszténység életszemlélete a húsvétből született meg.) Végezetül a passzió, a szenvedés egészen új és pozitív tartalmat nyer. A passzió keresztény értelmezésének döntő jelentőségű szerepe van az emberi életért való felelősségvállalásban.

II. AZ ABORTUSZ ERKÖLCSI MÉRLEGELÉSE

A könnyebb áttekinthetőség kedvéért az abortusz erkölcsi mérlegelését öt kérdés köré csoportosítottuk:

1. Mit nevezünk moralitásnak (vagy erkölcsiségnek)?

A mai sok, egymásnak ellentmondó erkölcsi szemlélet miatt először ezt a kérdést kell tisztáznunk. – A moralitás tudatos és szabad cselekvésbeli viszonyulást jelent az ember és a végső célja között. Ha az ember helyesen ismeri fel végső célját, akkor moralitásának két további segítő eszköze: a jó törvény és a helyes lelkiismeret.

A keresztények erkölcsiségét a Teremtő, Megváltó és Üdvözítő Istenhez fűződő személyes viszony fejezi ki. Ebből következik, hogy minden cselekedet – a leghétköznapiabb is – valamilyen transzcendentális relációban van az Istennel.

Az erkölcsös cselekvés objektív normája a törvény, azaz Isten kinyilatkoztatása, amit a legteljesebb formában Jézus Krisztusban közölt velünk. De ugyanez a kinyilatkoztatás arra is figyelmeztet bennünket, hogy Isten a törvényt más módon is tudomásunkra hozza: ugyanis beléhelyezte azt a dolgok rendjébe. Így például a biológia, a fizika, a kémia és a gondolkodás törvényei ugyanazon egyetlen moralitás segítő eszközei, s ugyanakkor a nem keresztényekkel való erkölcsi párbeszéd alapját képezik. Valljuk, hogy a kinyilatkoztatott törvények és a természet törvényei az erkölcsi rendben nem lehetnek egymással ellentétesek.

A moralitás szubjektív normája a lelkiismeret. A lelkiismeretünk velünk születik és velünk együtt fejlődik. A lelkiismeret alapvetően jó és helyes, bár a személyiségünk torzulásaival együtt – de nem szükségszerűen! – komoly károsodásokat szenvedhet. Sajnos, az ilyen lelkiismeret gyakran már nem mond igazat; pl. a részigazságokat teljes igazságnak tünteti fel.

2. Mi az emberi étellel kapcsolatos erkölcsi hivatásunk?

Láttuk a korábbiakban, hogy az emberi élet felbecsilhetetlenül értékes. Ezt az értékes életet mi emberek mindnyájan megkaptuk, de nincs hatalmunkban. Teljes értelemben sem létrehozni, sem elpusztítani nem tudjuk. Az elsőre példa, hogy csupán az élet továbbadásában, és nem létrehozásában van szerepünk, a másikra pedig Jézus keresztrefeszítése a példa; de ez se az élet feletti hatalmat, hanem pont az ellenkezőjét: az Élettel szembeni tehetetlenséget példázza.

Az étellel kapcsolatos hivatásunk, vagyis erkölcsi magatartásunk attól függ, hogy mire van megbízatásunk, és mi áll a hatalmunkban. Isten minden teremtettt valóságot az ember uralma alá helyezett (vö. Ter. 1,28–30), azaz hatalmat adott az embernek minden dolog és élőlény felett, de ugyanakkor az embertől enge-

delmességet követelt (vö. Ter. 2,16–17); viszont az emberi élet feletti uralmat fenntartotta magának (vö. Ter. 4,9). A „Ne ölj.” (Kiv. 20,13) parancs, és az ezt tovább értelmező egyéb parancsok egyértelműen tanítják, hogy az emberi élet szuverén ura az Isten. Ebbéli jogában őt senki meg nem sértheti. A gyilkosnak ugyanis nincs helye az Isten országában (vö. 1 Jn 3,15).

Ugyanez pozitív formában sokkal felemelőbb. Isten nemcsak létet és örök életet ajándékozik az embernek, hanem meghívja arra is, hogy társa legyen az élet továbbadásában és kibontakoztatásában. Értelmével és akaratával valódi érdemeket szerezhet, és közben mint gyermek, mint testvér, mint hitvestárs, mint szülő, mint munkás vagy tudós szüntelenül igent mondhat a másik személyre – akár áldozatok árán is (így még nagyobb az érdeme) –, és így válik hasonlónak ahhoz az Istenhez, aki maga a Szeretet (vö. 1 Jn 4,16). – Az embernek tehát az a hivatása, hogy igent mondjon az emberi életre, azaz akarja, szeresse az életet, miként Isten, és soha semmilyen körülmények között se tagadja azt meg.

3. Erkölcsi értelemben mit nevezünk abortusznak?

Az abortuszon erkölcsi értelemben nem egyszerűen vetélést értünk, tehát nem azt a jelenséget vizsgáljuk, amikor az anya szervezete valamilyen rendellenesség következtében spontán módon kiveti magából a magzatot, hanem azt, amikor mi emberek tudatosan és erőszakosan vetélést idézünk elő, illetve amikor az ember felelős a magzati élet elpusztításában. Tehát nemcsak a műtéti beavatkozásokat kell ideszámítanunk, hanem a különböző magzatölő és magzatelhajtó tablettákat és módszereket is.

4. Miért bűn az abortusz?

Előre kell bocsátanunk, hogy a bűn erkölcsi kategória. Bűnt csak tudatosan cselekvő szabad személy követhet el Isten, illetve Isten törvénye ellen; végső soron saját kárára. A szentírás a bűnt céltévesztésnek, jogtalanságnak, Isten iránti engedetlenségnek, lázadásnak, valamint hálátlanságnak és hűtlenségnek, meg még más vonatkozásban Isten megvetésének és törvénytiszteletének is nevezi. E sok elnevezés mögött az az ellenséges magatartás áll, amellyel az ember szembefordul a Teremtő által eléje tárt renddel és feladattal.

Az abortusz minősítetten az egyik legsúlyosabb bűn az emberi élet ellen. Ezt a szigorú megállapítást a következő dolgok indokolják: az áldozat valóságos emberi lény, aki egyedfejlődésének azon a szakaszán tart, ahol még fokozott védelemre szorul. Teljesen ártatlan. Ellene többnyire azok vétének, akiknek védelméről kellene gondoskodniuk. Magatartásuk a tökéletes megsemmisítő elutasítás, a teljes tagadás. Ugyanakkor az abortusz Isten szuverenitásának durva megsértése is.

5. Milyen erkölcsi állapotot idéz elő az abortáló gyakorlat?

Minden emberi tettünk – a jó és a rossz egyaránt – valamilyen erkölcsi állapotot eredményez bennünk. Most nem kívánjuk megvizsgálni senkinek a lelkiismeretét, de a dolog tényszerűségével szembe kell néznünk.

Az orvos hivatása az élet védelmére szól. Az abortuszt végző orvos beavatkozása direkt és kizárólagosan az élet elpusztítására irányul. Öngölt lő. Erkölcsi értelemben tragikus állapotba hozza magát. Saját maga ezt soha se tudja kijavítani. Tekintélye elősegítheti mások hasonló helyzetbe kerülését.

Minden nő a foganás pillanatában anyává válik. A világon a legnagyobb érték létrehozásában az első számú szerep az övé. Magzatában egyetlen, megismételhetetlen, reá hasonlító gyermekének élete bontakozik ki. A nő testi-lelki valója anyai mivoltának kiérlelése felé tart. Amikor az abortusz mellett dönt, mindezt pótolhatatlanul lerombolja.

Hasonló az apa helyzete is. Ő ugyan nem képes annyira egzisztenciálisan átélni a szülővé válását, mint az asszony, viszont „objektívabban” szemlélheti az eseményeket. Ezért az értelmetlen pusztításban való részvétele sem kevésbé súlyos bűn. Ily módon a szülők legszentebb hivatásukban mondanak csődöt.

Erkölsileg nem igazolható az a tett, amely direkt a rosszra irányul, még akkor sem, ha jó következményei is lesznek. De van-e az abortusznak egyáltalán jó következménye? Az első következmény: a tönkretett, megsebzett anyai állapot semmiképpen sem nevezhető jónak. Az abortusz után beszélhetünk-e erkölcsi győzelemről? Aligha, hiszen bármi is „kényszerített” valakit erre a tetre, az abortusz utáni állapotot csak megfosztottságként, megalázottságként és erkölcsi vereségként lehet megélni; még akkor is, ha erre csak jóval később döbber rá az illető. Sokan jó következménynek tartják a terhesség előtti állapot visszaszerzését. Csakhogy az az állapot sem erkölcsi, sem fizikai értelemben soha többé nem szerezhető vissza.

Az abortusz ma már nem elszigetelt jelenség, hanem intézményesült struktúrális bűn. Meghonosításában jelentős szerepet játszott a politika, amelyhez valamilyen formában tömegek csatlakoztak. Csakhogy az igazságot nem lehet eldönteni sem többségi szavazással, sem hatalmi szóval. Az érték létező, olykor rejtőzködő – valóság. Felfedezésre, meghódításra vár. Hozzá háromféleképpen lehet viszonyulni: felismerni, elvéteni vagy tagadni. Az emberi élet egyetemes értékét vallja a teológia, a bölcsélet és mindazok a tudományok, amelyek a dolgok igazságát és törvényét kutatják, és meg is fogalmazzák. Ugyanakkor számtalan politikai, tudományos és társadalmi közösség homlokegyenest más cselekvési normát ajánl mint az igazság. Intézményesíti a szembenállást, azaz általuk polgárjogot nyer a bűn. Ez társadalmi méretekben pontosan azt eredményezi, mint amit az egyén életében a lelkiismereti konfliktus. Más tesz, mint amit igaznak tart. A meghasonlás és az összeomlás hosszú távon elkerülhetetlen. Az emberi élet törvényszerűségei nem kérdezik, hogy ki milyen vallá-

sú vagy világnézetű. Menthetetlenül veszít az, aki téved. Ezt egészen pontosan úgy kell érteni, hogy az emberiség, vagy egy nép sorsát valójában nem a szó szoros értelmében vett „tévedés” fenyegeti, hanem a tudatos és intézményesült szembenállás, amire azután a problémát látni képtelen tömegek valamilyen tekintélyi vagy bizalmi alapon felfűződnek, és így áldozatokká válnak. Óriási a felelőssége az „írástudóknak”. Sajnos ki kell mondanunk, hogy a mai új nemzedék már ebbe az új „áteredő bűnbe” születik bele. A szentírás és a profán történelem egyaránt beszámol népek pusztulásáról, melynek okai komoly bűnök voltak.

III. MEGJEGYZÉSEK ÉS AJÁNLÁSOK

Az első megjegyzésem a fentiekre vonatkozik. A szűkös lehetőség csak arra adott módot, hogy erkölcsoteológiai szempontból bemutassam az élet nagyszerűségét és az abortusz problematikáját. Fontosnak tartom azonban megjegyezni, hogy a keresztény bioetika erőfeszítései valójában csak ezután kezdődnek, amikor a mindennapok ezernyi kérdésére igyekszik válaszolni. Ilyenek például: mit szabad tenni a beteg magzatokkal? Mit szabad tenni ha a terhes anya halálos veszélybe kerül? Meg szabad szakítani az erőszak okozta terhességet? A személyi szabadságjogok között van-e helye az abortusznak? Hogyan és miként folytathatók élettani kutatások és kísérletek? Ezek és hasonló kérdések nem maradhatnak megválaszolatlanul. Most csak a legfontosabb alapsémákat áll módomban ismertetni:

1. Világosan, ha lehetséges, egzakt módon ismerkedjünk meg a tényállással. Egyetlen tényezőt se hagyjunk ki belőle.
2. Mielőtt cselekvésre kerülne a sor, újabb értelmi munkára van szükség. A cselekvő én erkölcsi relációjában tétetik mérlegre minden korábbi ismeret. Ennek végeredménye a lelkiismeret szava: ezt tedd meg, vagy ezt ne tedd meg.
3. Ezután lép akcióba a szabad akarat, amely cselekvésre indít, mégpedig vagy a lelkiismeret szava szerint, vagy az ellen.

Summázatként három konkrét megállapítást teszek:

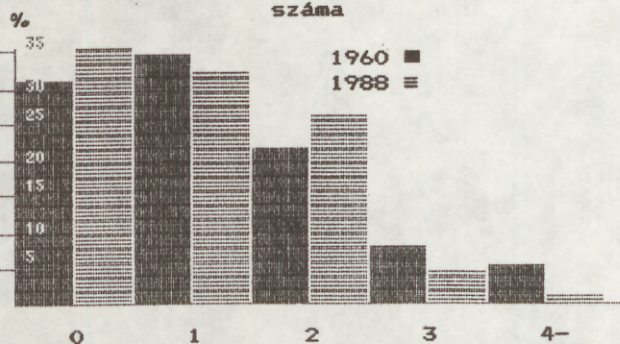
1. Az emberi élet direkt elutasítása soha, semmilyen körülmények között sem indokolt.
2. Amikor az anya és a magzat élete egyszerre forog kockán, az emberi beavatkozásnak akkor is az élet megmentésére kell törekednie, és direkt sohasem irányulhat senki (még a magzat) élete ellen sem.
3. Élő embriókon nem szabad kísérleteket végezni, hacsak nincs meg az az erkölcsi bizonyosság, hogy nem ártanak a magzat vagy az anya életének és

épségének. Feltétlenül szükséges a szülők alapos informálása. Csak az ő beleegyezésük után kezdhető meg a kísérlet. Erkölcstelen embriókat pusztán kísérletek céljaira létrehozni.

Befejezésül ajánlásokat terjesztünk elő, melyek valamilyen formában mindenkire szólnak:

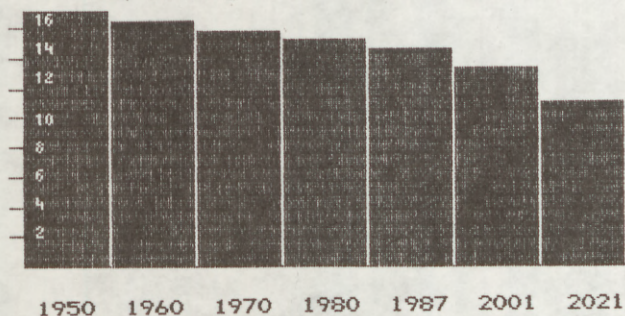
1. A XX. század a tudomány századának tartotta magát, holott a tudományt csak kihasználta, de nem vette komolyan. Végre rá kell döbbernünk, hogy a tudomány szavát komolyan kell venni; de mindegyiket: a teológiát épp úgy mint a bölcséletet, a természettudományokat épp úgy mint a szellemtudományokat. Isten is ezt kéri tőlünk a kinyilatkoztatásban.
2. Újból meg kell tanulnunk a „szellemek megkülönböztetését”. Ezt a Szent Ignációtól kölcsönzött kifejezést igen tág értelemben használjuk. Emberi világunk sokkal gazdagabb, mint hogy egy materialista egysíkúságban megérthető lenne.
3. Abortusz ügyben konverzióra, gyökeres fordulatra van szükség. E kijelentés mögött nincs türelmetlenség, mert minden igazságra törő emberi erőfeszítést az igazi konverzióra való előkészületnek tartunk. A döntő lépés azonban hirtelen következik be, és gyökeres változást eredményez.
4. Az igazi konverzió – miként nagy tudósok esetében számtalanszor tapasztaltuk – Isten kegyelmi ajándéka. Nyitottnak kell lenni feléje, de végülis mindenestül ajándék. Nem csak a tisztánlátást adja meg, hanem elvezet a lelkiismereti konfliktusok feloldásához is. Mi keresztények ezt úgy fejezzük ki, hogy Isten kegyelme elvezet bennünket a bűnbánatra, hogy a Szentlélek ereje által helyreállítsa bennünk Szent Fia képét. – Ha valami nagyon jót kívánhatok a tudomány világa és édes hazánk számára, akkor az Igazsághoz való konverzióját kívánom, Akit mi Istennek nevezünk.

Csalásban élő gyermekek száma

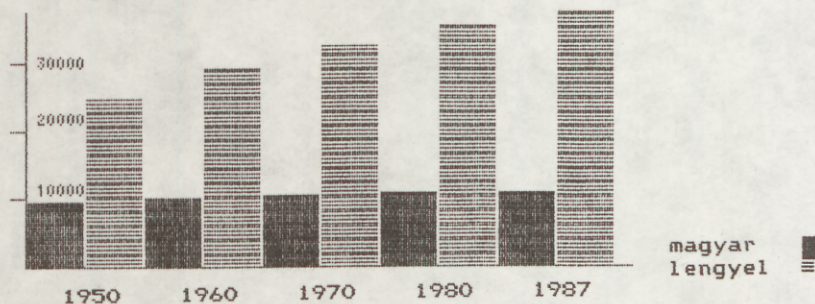
1. ábra

Népességünk K. Európában %

2. ábra

Magyar-lengyel népesség / ezer

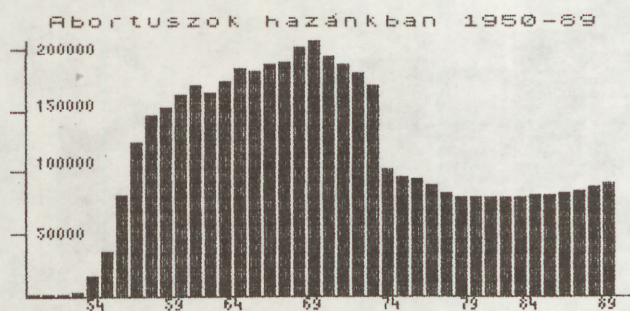

3. ábra

1950-hez képest a népesség számának növekedése

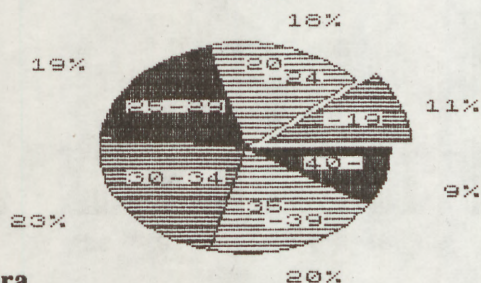

4. ábra

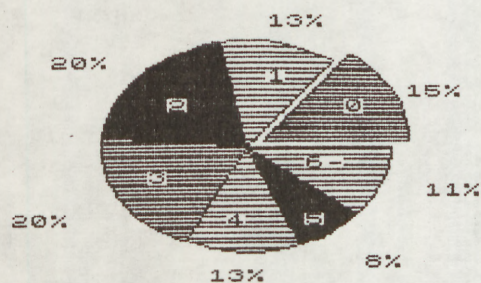
5. ábra

Abortuszt kérvényezők
életkormegoszlása
1988

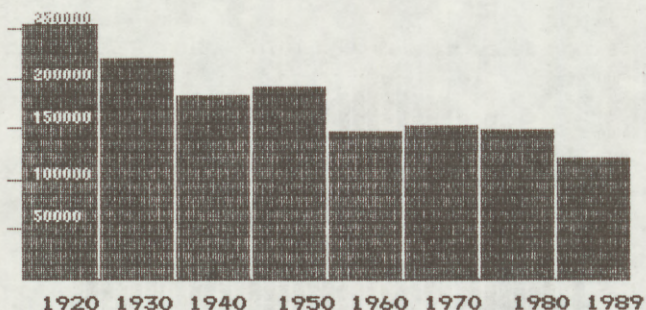
6. ábra

Abortuszt kérvényezők előző
terhességeinek száma
1988

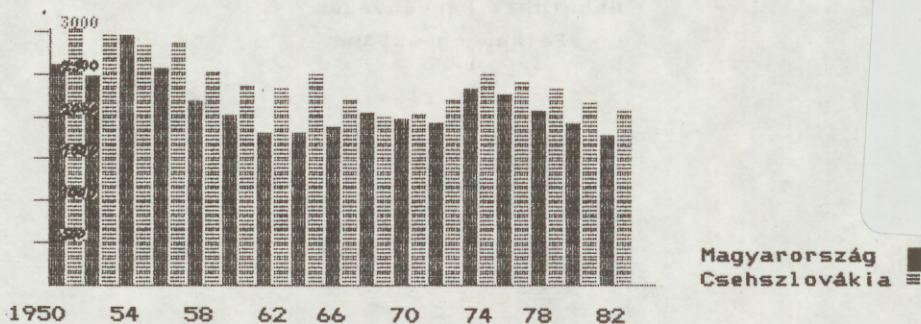
7. ábra

Élvezületések száma
1921-1989

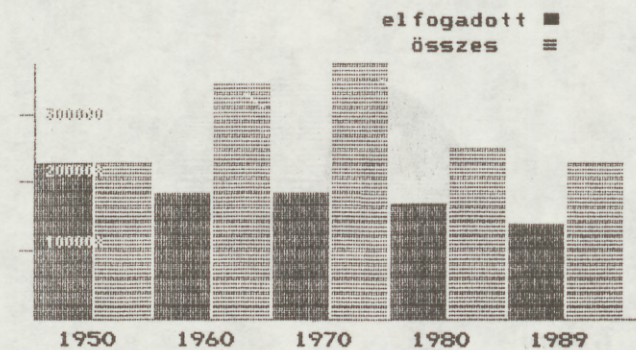
8. ábra

Ezer nőre jutó gyermekszám
1950-1982

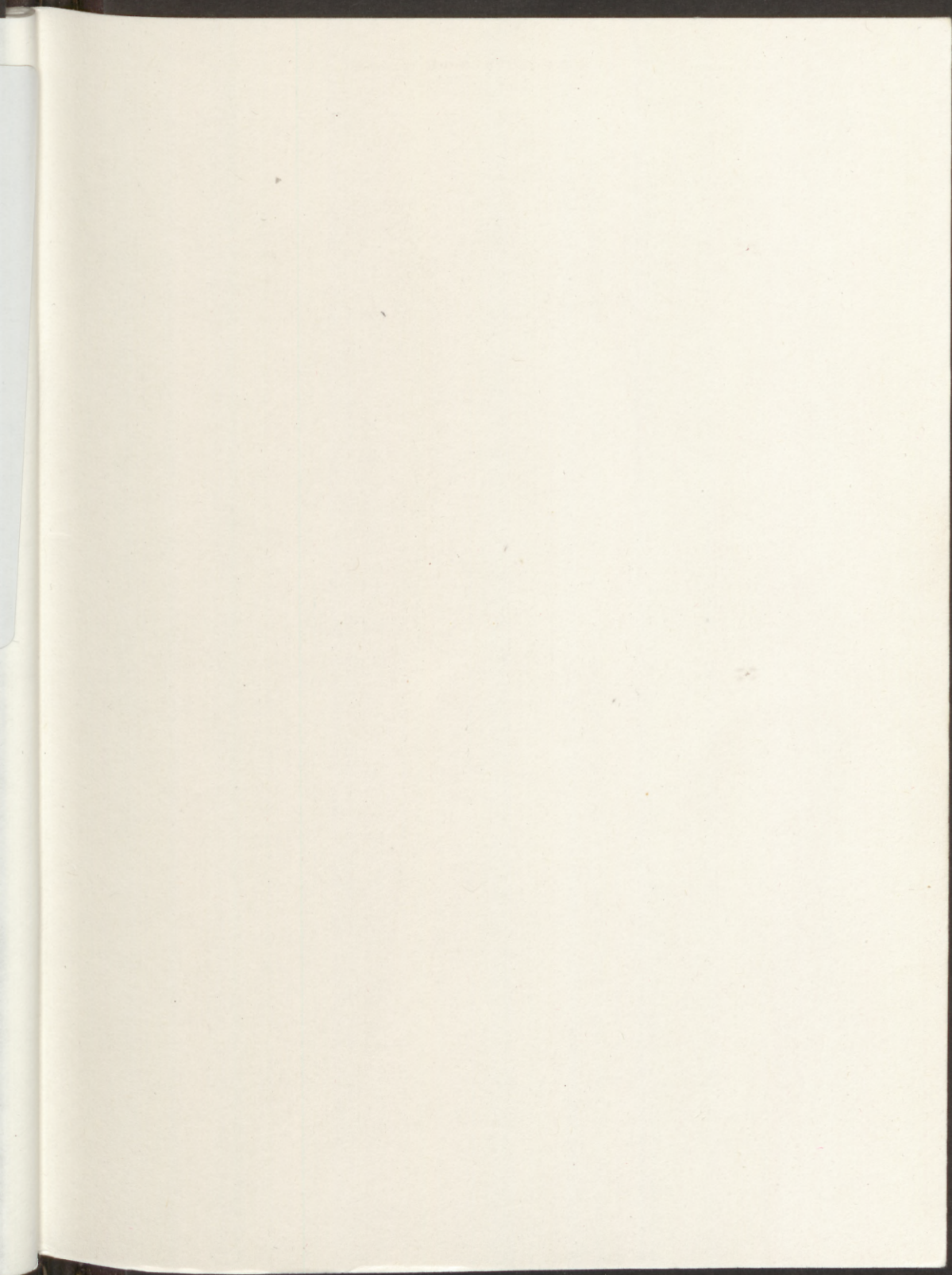
9. ábra

Az elfogadott gyermekek és
az összes terhesség
1950-1989

10. ábra

35064 +